

Torsdagen den 28 oktober

Kl. 14.00

§ 1 Meddelande ang. ärendeplan

Herr TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär ärendeplan för behandling av utskottsbetänkanden under höstsessionen. Jag vill understryka att de däri gjorda tidsangivelserna är preliminära och att vissa avvikelser från planen kan bli ofrånkomliga.

§ 2 Om flyktingfamiljers förenande i Sverige

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Werners* i Malmö (m) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 285, dels herr *Stålhammars* (fp) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 302, och anförde:

Herr talman! Herr Werner i Malmö har frågat mig hur jag bedömer Sveriges möjligheter att med stöd av FN:s deklaration 1948 om de mänskliga rättigheterna och FN:s deklaration 1959 om barnets rättigheter medverka till att barn till flyktingar som befinner sig i Sverige här kan förenas med sina föräldrar.

Herr Stålhammar har frågat mig om regeringen är beredd att vidtaga åtgärder för att påverka enskilda medlemsländer i FN till en bättre efterlevnad av FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna, speciellt när det gäller minderåriga barns rätt att leva tillsammans med sina föräldrar.

Jag ber att få besvara herr Werners och herr Stålhammars frågor i ett sammanhang.

FN:s *deklaration* 1948 om de mänskliga rättigheterna och FN:s *deklaration* 1959 om barnets rättigheter är inte juridiskt bindande traktater. De kan ej åberopas som formellt stöd i frågor som behandlas i deklarationerna, eftersom de inte grundar några formella rättigheter för enskilda eller formella förpliktelser för staterna. Beträffande 1948 års deklaration kan det vidare vara skäl att erinra om att bl. a. öststaterna nedlade rösten vid slutvoteringen om deklarationen.

De FN-konventioner om mänskliga rättigheter, som antogs av FN:s generalförsamling 1966 och som genom proposition förelagts riksdagen för godkännande innevarande session, har ännu ej trätt i kraft och det dröjer sannolikt innan så sker. Härför krävs nämligen att 35 stater har ratificerat dem och i dag är antalet uppe i omkring 15. Den ena konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har vidare ej några bestämmelser om klagomålsförfarande. Enligt den andra

Torsdagen den
28 oktober 1971

Om flyktingfamiljers förenande i Sverige

konventionen, som handlar om medborgerliga och politiska rättigheter, krävs att en stat avger särskild förklaring, om den vill godta att annan stat skall få klaga över hur den tillämpar konventionen. Mot bakgrund av vad som skedde i FN under behandlingen av dessa konventioner kan man tyvärr förutse att många stater *ej* kommer att godta detta klagomålsförfarande. I nyssnämnda proposition har föreslagits att riksdagen godkänner ett sådant förfarande med klagomål av stat mot stat till det internationella forum, som skall upprättas enligt konventionen. Vidare har i propositionen föreslagits att riksdagen godkänner den enskildes rätt att klaga till detta forum, om han anser sig ha blivit föremål för en rättighetskränkning.

Till vad jag nu sagt vill jag foga en folkrättslig synpunkt, som klargjordes av min företrädare som svar på en fråga i riksdagens andra kammare den 12 november 1970 om återförening av splittrade familjer, och jag citerar:

”Enligt en allmänt erkänd folkrättslig regel kan en stat *ej* göra framställningar i annan stat till förmån för en medborgare i sistnämnda stat. En framställning på diplomatisk väg till förmån för annat lands medborgare kan därför avvisas som obehörig inblandning. Denna regel gäller i princip t. o. m. när någon är dubbel medborgare, t. ex. om det är fråga om en person som både är svensk och grekisk medborgare.

Som bekant finns det på många håll i världen familjer, som lever splittrade och som på grund av de politiska förhållandena i sina hemländer inte kan återförenas med anhöriga i andra länder. Regeringarna i vistelseländerna har på grund av regeln om obehörig inblandning praktiskt taget inga möjligheter att hjälpa dessa olyckliga människor till återförening, om det inte finns någon medborgarrättslig anknytning till vistelselandet. Hur gärna svenska regeringen än skulle vilja bistå måste jag alltså med beklagande konstatera att vi saknar möjligheter att göra det.”

Vad min företrädare anförde för ett år sedan gäller fortfarande.

Med hänsyn till vad jag nu sagt blir svaret

a) på herr Werners fråga, att våra möjligheter att i de enskilda fallen ingripa till förmån för de olyckliga människor det här gäller är praktiskt taget obefintliga och

b) på herr Stålhammars fråga, att det i dag inte finns någon traktatmässig grund på vilken man skulle kunna basera sådana åtgärder, som herr Stålhammar syftar på; berörda FN-deklarationer är *ej* juridiskt bindande och FN-konventionerna har ännu *ej* trätt i kraft.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Tack för svaret, herr utrikesminister! Statsrådet förstår nog att det är ett alldeles speciellt människoöde som har föranlett min fråga.

Måhända kan det för någon te sig underligt att man vill göra ett stort pådrag med anledning av ett enda människoliv i en värld, som är så fylld av lidande och förföljelse för miljoner. Men människolivet är väsentligt nog för dem det gäller. Dessutom är det en mycket väsentlig principfråga, nämligen den som kommer till uttryck i FN:s deklaration av 1959 om barnens rätt till vård och fostran av sina föräldrar.

Nu framhåller utrikesministern att öststaterna lade ned sina röster när frågan om de mänskliga rättigheterna behandlades i generalförsamlingen 1948. Det hedrar i och för sig inte dessa stater, och det innebär vidare inte det förhållandet att deklarationens moraliska styrka därigenom skulle minska, desto mer som öststaterna mig veterligen inte lade ned sina röster när deklarationen om barnens rätt 1959 behandlades i generalförsamlingen. Det är ju denna deklaration som det i första hand gäller.

Man kan kanske tycka att vår lilla nation inte har anledning att ta upp frågor med en så omfattande principiell räckvidd. Det blir emellertid just de små länder som för en neutral utrikespolitik vilka i särskild grad får kontakt med invandrare som söker fristad. Därmed får vi också uppleva flyktingtragedier av sådant slag som har aktualiserat denna fråga. Fördenskull har vi också anledning att ta till vara dessa människors intressen både inåt och utåt.

Jag vet att Alva Myrdal mycket bestämt och hederligt har uttalat sig i ärendet om familjen Porizka. Det är gott och väl. Men rätt forum är näppeligen svensk press. Tillhör man den stora FN-familjen, bör man väl också kunna förhandla på regeringsnivå mer eller mindre formellt, om man känner sig förhindrad att föra saken på tal i FN.

Att ständigt avstå från dylika initiativ med hänvisning till att ärendet är att betrakta som en "intern angelägenhet" för främmande makt är rent mänskligt inte relevant vid ett tillfälle när så mycket av tragedin utspelas inför öppen ridå i vårt land. Tragedin med den lilla Pavlina har här följts av tusenden och åter tusenden medborgare, och tidningen Arbetet har registrerat 60 000 namn i denna fråga. Människorna har rätt att slippa detta cyniska politiska spel med ett litet människoliv. Förvisso upplever medborgarna tragedin till en del som en rent svensk angelägenhet.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Herr Stålhammar, som ställt denna fråga, är förhindrad att själv ta emot svaret och det har fallit på min lott att göra det.

Jag ber att få tacka herr utrikesministern för svaret på frågan. Bakgrunden till denna är den händelse som engagerat oss alla mycket hårt den här hösten, nämligen det tjeckoslovakiska paret Anna och Jiri Porizka och deras försök att få sin sexåriga dotter Pavlina till Sverige. Som vi vet sitter Anna Porizka just nu fängslad i Tjeckoslovakien efter det misslyckade försöket att själv hämta hit sitt barn.

Men innan händelsen hade drivits så långt hade ett otal försök gjorts att förmå de tjeckoslovakiska myndigheterna att lämna ut flickan till Sverige. Paret Porizkas hungerstrejk under sommaren väckte opinionen, och den tjeckoslovakiska ambassaden här i Stockholm fick ta emot över 20 000 namnunderskrifter på en protestlista. Dessutom gjorde ett flertal riksdagsmän från samtliga riksdagspartier framställningar och uppväkningar för att hjälpa familjen. Trots att man från den tjeckoslovakiska ambassadens sida uttryckte sig positivt om möjligheterna för familjen att få återförenas blev det inte något som helst resultat.

Frågan var alltså föranledd av denna händelseutveckling och avsåg vilka möjligheter regeringen var beredd att vidta för att inom FN förmå länder, som direkt bryter mot de konventioner där det uttalas att

minderåriga barn bör få leva tillsammans med sina föräldrar, att bättre följa dessa konventioner. Nu inskränker sig utrikesministerns svar till ett beklagande av att sådana möjligheter saknas. Även om jag är medveten om att vi inte har makt eller möjlighet att föreskriva hur andra länder skall behandla sina medborgare, har vi ändå ordets makt att påverka opinioner. Det har stundom visats sig vara ett effektivt vapen i kampen för mänskliga rättigheter. Även diktaturregimer är känsliga för det påtryckningsmedlet. I de fall människor kommer i kläm mellan olika politiska maktintressen — särskilt i de fall där barn blir objektet för repressalier riktade mot vuxna — måste det vara de makthavandes främsta uppgift att genom alla till buds stående medel mildra verkningarna av sådana metoder, och att landets stats- eller utrikesminister kraftfullt och ofta ger vår mening till känna i en fråga där praktiskt taget varje medborgare sluter upp kan få ett avgörande inflytande även på till synes okänsliga makthavare.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Jag tror inte att det föreligger någon skillnad mellan mig och de två frågeställarna vid bedömningen av de förhållanden som vi här talar om. Jag utformade mitt svar som ett svar på de konkreta frågor som hade ställts och som ju gällde den svenska regeringens möjligheter att i sin egenskap av regering, med åberopande av FN:s deklarationer och konventioner, påverka i det här fallet den tjeckoslovakiska regeringen. Jag tycker att det kan vara riktigt att använda det tillfälle som en sådan här fråge- och svarsstund innebär att klargöra det faktiska rättsläget mellan nationerna i sådana här frågor. Det var det jag försökte göra i mitt svar, och det ledde till den negativa slutsatsen, utförligt motiverad, att vi inte rättsligt kan ta upp regeringsförhandlingar i en fråga av detta slag med den tjeckoslovakiska regeringen.

Det enda som svenskar, inklusive den svenska regeringen, kan göra är via opinionsbildningen. Man kan diskutera hur pass effektivt det medlet är på kort sikt. På lång sikt är det den enda vägen att i en sådan här fråga påverka ett annat lands regering. Jag vill också i det sammanhanget erinra om de utomordentligt kraftfulla uttalanden som Alva Myrdal, vid det tillfället tf, utrikesminister, gjorde just när det gällde inställningen till de grundläggande rättigheter som här hade satts åt sidan.

Det är alltså vad som är möjligt att göra, och vi kommer att fortsätta att göra det. Vi har också för den tjeckoslovakiska regeringen betonat — inte på grundval av någon rättslig möjlighet till inblandning men väl som en upplysning — att det är ofrånkomligt att de förhållanden som det här gäller är en belastning på det svenska folkets inställning till Tjeckoslovakien och att det underförstått bör tas med också i den tjeckoslovakiska regeringens bedömning vid dess framtida handlande.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för det senaste inlägget, som gav lite mera kött på benen och där utrikesministern nämnde de kontakter som tagits med tjeckiska regeringen.

Sedan anförde utrikesministern att det är den fria opinionsbildningen

vi i sista hand får lita till. Men en sådan opinionsbildning skulle ju få styrka och stöd av något anförande i generalförsamlingen. Även om man nu inte kan tillämpa FN:s konventioner, så måste det väl ändå vara den svenska delegationen obetaget att föra saken på tal i FN. Jag tror att ett initiativ där vore välgörande också med tanke på det påhopp som det kommunistiska partiorganet Rude Pravo har gjort genom påståendet att de svenska opinionsyttringarna i fallet Porizka skulle bortse från barnet och bara vara uttryck för "en brett upplagd antitjeckoslovakisk kampanj". Inget kan ju vara felaktigare.

Vad det gäller är att man här allmänt reagerar mot en omänsklig hållning, som tyvärr är mycket utbredd i världen, även i vår världsdel. När statsministern var i Tanzania anförde han i ett tal att det i södra Afrika finns en gräns för det mänskligt anständiga. Den gränsen går sannerligen inte bara i Afrika utan tvärs genom Europa.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Utrikesministern refererar till de möjligheter regeringen har när det gäller att påverka opinionen och de uttalanden som gjorts. Jag vill tolka utrikesministerns svar så att man inom regeringen kommer att aktivera sig på den här punkten för att hjälpa till att göra tillvaron mera mänsklig för de stackars människor det här gäller – om det sen sker inom FN:s ram eller på annat verksamt sätt.

Jag vill tillägga att jag tror att ett ännu klarare besked i dag från utrikesministerns sida skulle vara av stort värde i sak och utgöra ett bra riktmärke för andra länders hållning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. medverkan av svenska ambassader vid överlämnande av nobelpris i utlandet

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Wikströms* (fp) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 288, dels herr *Burenstam Linders* (m) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 292, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag anser att den svenska utrikesrepresentationen bör medverka till att nobelpriset kan överlämnas till sådana pristagare som inte kunnat komma till Sverige. Herr Burenstam Linder har frågat statsministern efter vilka principer svenska ambassader kan och bör medverka vid överlämnandet av nobelpris till pristagare, som av olika skäl varit förhindrade att mottaga priset i Sverige. Den senare frågan har överlämnats till mig för besvarande. Jag ber att få besvara dessa båda frågor på samma gång.

Först måste jag erinra om att överlämnandet av nobelpriset inte är någon regeringsfråga. Det är sålunda den från regeringen helt fristående Nobelstiftelsen som ansvarar för prisets överlämnande. Också i det fallet att en pristagare av en eller annan anledning inte kan komma till

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

Ang. medverkan av svenska ambassader vid överlämnande av nobelpris i utlandet

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. medverkan av
svenska ambassa-
der vid överlämnande
av nobelpris i
utlandet*

Stockholm för att hämta sitt pris, är det Nobelstiftelsen som har att besluta om formerna för prisets överlämnande.

På begäran från Nobelstiftelsen har svenska ambassader i ett par tidigare fall medverkat vid överlämnande av nobelpris i utlandet.

Det är självfallet regeringens uppfattning att ambassaderna även i fortsättningen bör medverka i de fall så påkallas av Nobelstiftelsen.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Sverige har på sistone utsatts för en föga smickrande uppmärksamhet i samband med avslöjandena om behandlingen från svensk sida av Alexander Solsjenitsyn. Det har nu fastslagits, att det enda Solsjenitsyn begärde var ett inbjudningskort till svenska ambassaden, där han skulle kunna motta nobelpriset. Han framförde aldrig önskemål om några ceremonier i samband med prisutdelningen. Sedan kritik riktats bl. a. i New York Times mot den svenska regeringen, såg sig statsminister Palme tvungen att skriva en insändare där, i vilken han hävdade att det var Solsjenitsyns svenske förläggare som hindrat Moskvaambassaden att överlämna nobelpriset. Förlaget skulle nämligen enligt herr Palme ha velat göra utdelningen till en politisk manifestation, som kunde uppfattas som en ovänlig handling mot Sovjet. Förläggaren dementerade omedelbart och eftertryckligt herr Palmes påstående i en svensk tidning. Enligt vad herr Palme sade i sin duell i TV med Vilhelm Moberg har han därefter bett den svenske förläggaren om ursäkt i ett telefonsamtal, men något offentligt tillrättaläggande av de missvisande uppgifterna har herr Palme inte kostat på sig att publicera.

Den tyske författaren Heinrich Böll intervjuades i svensk TV för några dagar sedan om bl. a. behandlingen av Solsjenitsyn och sade: "Genom sin tvekan har den svenska regeringen överbetonat prisets politiska karaktär." Det är en god sammanfattning av den undfallenhet som präglat den svenska hållningen.

I insändaren i New York Times skriver statsministern: "Ambassaderna skall akta sig för att bli alltför djupt inblandade i värdlandets interna angelägenheter." Tidigare har man från svensk sida hävdat att det är vi själva som anger villkoren för vår neutralitet och att den svenska utrikespolitiska hållningen inte får innebära passivitet eller tystnad. Det är märkligt att detta inte synes ha gällt i fallet Solsjenitsyn.

På samma sätt tycks ett missförstånd råda om ambassadernas uppgift. Självfallet skall de följa gällande regler, men enligt Wienkonventionen, som den svenska riksdagen har godkänt, har ambassaderna bl. a. till uppgift att utveckla de kulturella och vetenskapliga förbindelserna mellan de berörda länderna. Måste inte överlämnandet av ett nobelpris höra till denna uppgift? Har man inte från regeringens sida genom sin tvekan, genom sina många besked, gett utdelandet av litteraturpriset en politisk innebörd det inte hade behövt få? En fastare attityd från svensk sida skulle ha kunnat skapa respekt både för nobelpriset och för regeringens grundsyn på de kulturella förbindelserna mellan stater. I stället har man lyckats ge Solsjenitsyn själv och omvärlden ett intryck av klivenhet och undfallenhet.

Nu vill jag fråga utrikesministern om svaret skall tolkas så att, om

Nobelstiftelsen föreslår det, ambassaden i Moskva är villig inbjuda Alexander Solsjenitsyn till ambassaden för att där mottaga priset.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Utrikesministerns svar innehåller tre moment. För det första vill utrikesministern göra gällande att detta på något sätt inte skulle vara en regeringsfråga. Det har jag väldigt svårt att förstå. Det måste vara en regeringsfråga hur långt de svenska ambassaderna skall medverka vid utdelande av nobelpris, och det är det som min och jag tror också herr Wikströms fråga gäller. Om detta inte skulle vara en regeringsfråga, varför har då herr Palme yttrat sig i en utländsk tidning? Varför har statsministern skrivit in insändare i New York Times? Det är mycket sällsynt såvitt jag förstår att regeringschefer skriver insändare i tidningar, och jag kan inte tolka det på annat sätt än att denna fråga av statsministern uppfattas som en regeringsfråga. Jag har för övrigt riktat min fråga till herr Palme, ty jag tyckte att om han har tillfälle att skriva insändare i utländska tidningar borde han också ha tillfälle att svara på riksdagsmäns frågor i den svenska riksdagen. Men jag vill ändå tacka herr Wickman för det svar som jag har fått.

Det andra förhållande som herr Wickman försöker antyda i sitt svar är att ambassader i bara ett par fall tidigare medverkat vid prisutlämnande. Till att börja med är väl förhållandet det att de svenska ambassaderna regelbundet medverkar i alla möjliga sorters kontakter, notifikationer om att pris har tilldelats och allehanda älskvärdheter mot nobelpristagare – jag tror att det har varit på det sättet i alla de olika fallen. Vidare är det inte bara i ett par fall som svenska ambassader har medverkat vid utdelande av pris. Jag har gått igenom nobelprisutdelningens historia, och det visar sig att 1924, 1939, 1944, 1962 och 1965 har svenska ambassader utdelat pris i utlandet till mer än ett dussin nobelpristagare. Det är att observera att vi 1939 och 1944 under brinnande krig fann att svenska ambassader kunde utdela pris till utländska nobelpristagare. Det förefaller mig som om detta är det första fall, herr Wickman, där svenska regeringen eller en svensk ambassad har funnit att det inte var lämpligt att träda i den typen av kontakt.

Slutligen, herr talman, vill utrikesministern för närvarande överflytta skulden – om vi får kalla det så – för vad som har inträffat på Nobelstiftelsen. Om man i alla tidigare fall har haft olika kontakter mellan ambassader och nobelpristagare vore det mycket märkvärdigt om det inte hade funnits en sådan tanke hos Nobelstiftelsen även nu. Dessutom är detta den sista i en serie av undanflykter som den svenska regeringen har gjort. Man har anklagat Solsjenitsyn och förläggaren, man har anfört alla möjliga synpunkter i insändare och debatter. Nu, herr utrikesminister, får vi alltså – får vi väl tänka oss – den sista förklaringen: det är Nobelstiftelsen som inte har velat komma med detta förslag.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Det anmärkningsvärda i både herr Wikströms och herr Burenstam Linders inlägg är att båda två trots innehållet i mitt svar och

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

Ang. medverkan av svenska ambassader vid överlämnande av nobelpris i utlandet

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. medverkan av
svenska ambassa-
der vid överlämnande
av nobelpris i
utlandet*

trots vad som verkligen har offentliggjorts mycket utförligt i massmedia utgår från att den svenska ambassaden i Moskva inte bara tidigare utan också nu skulle vägra att överlämna nobelpriset eller — för att vara exakt — de s. k. insignierna till Solsjenitsyn. Det är rätt anmärkningsvärt att denna — jag kan inte uttrycka det på annat sätt — grundfalsa historieskildring upprepas från denna talarstol.

Vad är det som har hänt? Den avgörande inledningen till frågan om ambassadens medverkan vid överlämnandet av nobelpriset var det brev från Nobelstiftelsen och Svenska akademien som ambassadör Jarring hade med sig till Moskva i november 1970, där han på Nobelstiftelsens uppdrag framförde ett erbjudande om överlämnande av priset. Jag tror att det är viktigt att understryka att det var på Nobelstiftelsens uppdrag; det är självfallet det jag syftar på när jag i mitt svar säger att formerna för utdelandet av nobelpris liksom naturligtvis själva utseendet av nobelpristagare är Nobelstiftelsens uppgift och icke svenska regeringens.

Det var tre alternativ som Nobelstiftelsen via ambassaden ställde Solsjenitsyn inför, eftersom det då var klart att han inte kunde komma till Stockholm vid det här tillfället: att priset skulle ligga kvar i Stockholm, att det skulle översändas som så att säga en vanlig försändelse eller att det skulle överlämnas på beskickningen.

Jag kan i och för sig mycket väl förstå Solsjenitsyn, som kunde säga att inget av de här alternativen var särskilt attraktivt. Men skulden till att detta var de föreliggande alternativen ligger icke hos Nobelstiftelsen, icke hos svenska ambassaden, icke hos svenska regeringen, utan var ansvaret för det ligger känner frågarna och hela svenska folket till. I den situationen föredrog alltså Solsjenitsyn att ha diplom och pristecken liggande kvar i Stockholm i hopp om att få tillfälle att senare motta dem.

Sedan har vi upprepat att erbjudandet att överlämna priset på ambassaden kvarstår. Solsjenitsyn har tagit ställning till det senast i ett brev, som offentliggjordes i svensk press för ett par veckor sedan, där han säger att han är beredd att ta emot priset i Moskva vilket år som helst. Men han tillägger att "det måste ske *offentligt* och på villkor att jag kan hålla min Nobelföreläsning i samband därmed". Vidare skriver han: "Men eftersom situationen i vårt land inte heller under år 1971 är mogen för detta — så har vi ingenting annat att göra än att vänta, kanske ett år till."

Detta betyder att Solsjenitsyn bedömer situationen i sitt hemland på precis samma sätt som den svenska ambassaden och den svenska regeringen gör: det är icke möjligt att överlämnandet kan ske i de offentliga former som Solsjenitsyn önskar, och i så fall får alltså överlämnandet anstå.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Utrikesministern är förvånad över att herr Burenstam Linder och jag ger våra synpunkter till känna, men det är verkligen inte det som ger någon anledning till förvåning. Solsjenitsyn frågar faktiskt i sitt brev, som utrikesministern citerade valda delar ur: "— — — är Nobelpriset verkligen ett tjuvgods som man måste överlämna inför stängda dörrar utan vittnen?"

Det har uppenbarligen varit många turer i det här ärendet, men den

som har vilselett allmänheten är ju herr Palme med sitt brev i New York Times, och jag förstår att det är känsligt att lägga det till rätta. Ändå är jag övertygad om att det finns människor i det här landet som utgår från att varken påven eller herr Palme är ofelbar och att ett misstag kan korrigeras. Det var grovt vilseledande uppgifter som gavs i denna insändare. Jag tycker att vi skall ta på oss bördan och inte bara överlåta åt Alexander Solsjenitsyn att rätta till de misstag som görs i Sverige.

En sak kan vi vara överens om: det är glädjande att vi nu har fått ett klart besked om att ambassaden i Moskva *numera* är beredd att överlämna detta pris.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Vi har alltså, som herr Wikström påpekade, fått ytterligare en gång understruket att den svenska ambassaden och den svenska regeringen är beredda att utdela detta nobelpris. Vi har tidigare sett i en del tidningsartiklar att det har förklarats att så skulle vara fallet. Men varför blev då inte Solsjenitsyn ens inviterad till besök på ambassaden? En sådan framställan av honom måste uppenbarligen ha gjorts. Hur kan man tänka sig, om man är författare och har fått nobelpris, att vederbörande land på ett eller annat sätt är berett att se till att det nobelpriset utdelas, om man inte ens blir utsatt för ett sådant minimum av älskvärdhet som att få den typ av kort som Solsjenitsyn önskade för att komma på besök hos den svenska ambassaden?

Innan det blev en storm om detta som vi nu diskuterar förekom en del uttalanden i pressen. Jag är medveten om att massmedia har sina problem med att alltid få ett exakt återgivande. Men jag har här framför mig en artikel i Dagens Nyheter från början av september, där en hög representant för utrikesdepartementet förklarade att det enligt diplomatisk praxis tedde sig helt naturligt att *inte* invitera Solsjenitsyn till Moskvaambassaden och arrangera en prisceremoni där. Jag upprepar att jag är medveten om svårigheterna för pressen att alltid exakt återge. Det är emellertid en väsentligt annorlunda bild som nu kommer fram, sedan det har rests viss kritik mot det sätt på vilket denna fråga har handlagts. Detta gör att regeringens uppträdande framstår som anmärkningsvärt, alldeles speciellt med tanke på att herr Palmes ur alla möjliga synvinklar underliga brev till New York Times visat sig vara en så illa underbyggd skrivelse.

Dessutom skriver ju Solsjenitsyn den 20 september i det brev som utrikesministern själv citerade ur, att han just har hört i radio att en representant för svenska utrikesdepartementet meddelat att utrikesdepartementet är berett att arrangera en ceremoni för nobelprisets överlämnande på svenska ambassaden i Moskva, om pristagaren själv skulle önska det. Så tillägger han: "Detta är nytt. Tidigare resonerade inte utrikesdepartementet så." Det måste ju vara konstigt om vår svenska ambasad i Moskva icke lyckas bättre överföra regeringens budskap och synpunkter i en så viktig fråga som hur detta borde ha handlagts.

Herr utrikesminister! Vi hör ju ofta sägas att Sverige skall klart och ärligt – för att citera herr Palme från den stora socialdemokratiska partikongressen för en tid sedan – framlägga sina synpunkter. Jag anser

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. medverkan av
svenska ambassa-
der vid överlämnande
av nobelpris i
utlandet*

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om bistånd i vissa
fall till svenska
massmediakorres-
pondenter i ut-
landet*

att man inte speciellt klart och ärligt har redogjort för en svensk ståndpunkt, givit uttryck för svenska ideal och förpliktelser i denna viktiga fråga. Enligt Wienkonventioner för diplomatiska förbindelser skall vi ägna oss åt ett kulturellt utbyte – och jag anser att nobelpriset hör dit.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Jag märkte att herr Wikström gjorde om Svenska Dagbladets manöver genom att – jag kan inte se det på annat sätt – avsiktligt vantolka vad jag framhöll här, när han sade att det är intressant att svenska ambassaden *numera* är villig att överlämna nobelpriset. Svenska ambassaden har – för att upprepa jag vet inte för vilken gång i ordningen – hela tiden varit villig att överlämna nobelpriset. Man har emellertid inte – och det är den distinktionen som är nödvändig att göra här – varit villig att göra det i de offentliga former som vi från våra värderingar kan finna vara normala och naturliga vid ett överlämnande av nobelpriset men som icke under rådande förhållanden i värdlandet är möjliga för en ambassad i Moskva att verkställa.

Så säger herr Burenstam Linder: Men om ambassaden är villig att överlämna priset, varför kan den då inte inbjuda herr Solsjenitsyn till ambassaden? Det är, såvitt jag kan förstå, egentligen den enda punkten som lever vidare i debatten – historien om de s. k. inbjudningskort. I verkligheten har ju Solsjenitsyn besökt ambassaden; alltså har han i någon form inbudits till ambassaden. Att ambassaden för det samtal jag här tidigare har citerat valde en annan väg än att överlämna ett inbjudningskort, tycker jag inte är någon väsentlig punkt. Det väsentliga är att ambassaden hela tiden har varit beredd att överlämna nobelpriset.

För att komma tillbaka till herr Palmes insändare i New York Times vill jag framhålla att den handlar om två saker. Den är – och det är naturligtvis motivet för att den skrevs – ett försvar mot det angrepp mot svensk utrikespolitik som New York Times hade riktat med utgångspunkt från Solsjenitsynaffären men som ju gick mycket längre än den. I insändaren redovisade också, vilket jag tycker var fullt adekvat i sammanhanget, herr Palme den som jag tror av alla länder fullt accepterade – och rimliga – synen på ambassaders sätt att uppträda i sina verksamhetsländer. Att en ambassad är skyldig att anpassa sig efter de regler som gäller i värdlandet är en sak. En helt annan sak är att svensk utrikespolitik icke anpassar sig efter sådana regler.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om bistånd i vissa fall till svenska massmediakorrespondenter i utlandet

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Gernandts* (c) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 291, och anförde:

Herr talman! Herr Gernandt har frågat mig vad jag kan göra för att med största kraft bistå svenska massmediakorrespondenter som kommit i

besvärliga situationer vid tjänstgöring utomlands.

Mitt svar är följande. Föreskrifter finns utfärdade för ambassader och konsulat om hur de skall bistå svenska medborgare bl. a. i ärenden av straffrättslig natur. I Allmänna föreskrifter för utrikesrepresentationen heter det:

”Så snart beskickning eller konsulat erhåller kännedom om att svensk medborgare inom beskickningens eller konsulatets verksamhetsområde anhållits eller häktats i avvaktan på förundersökning eller rättegång eller på annat sätt berövats sin frihet i samband med brott, åligger beskickningen eller konsulatet att lämna honom det bistånd som är påkallat med hänsyn till brottets art, polis- och rättegångsväsendets tillstånd och omständigheterna i övrigt. Också i andra fall av frihetsberövande skall beskickning eller konsulat i mån av möjlighet lämna motsvarande bistånd. Även om den svenske medborgaren inte begärt utlandsmyndighetens hjälp, skall den ingripa. Dess intervention får emellertid icke ges sken av att utlandsmyndigheten hyser misstro mot lagligheten i de utländska myndigheternas åtgärder eller beslut.”

I det följande anger föreskrifterna vilka särskilda åtgärder som skall vidtas t. ex. att tillse att advokat förordnas, att målet inom rimlig tid kommer upp för domstol, att överklagande sker osv.

Dessa föreskrifter är av generell natur och gäller varje svensk medborgare som råkar i trångmål. Inom ramen härför måste man i varje särskilt fall bedöma vilka åtgärder som är lämpliga och påkallade. Detta gäller även massmediakorrespondenter.

Jag anser ej att några särskilda föreskrifter bör utfärdas för dessa.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag har blivit ombedd av herr Gernandt att motta utrikesministerns svar på hans enkla fråga, och jag vill därför framföra ett tack till utrikesministern för det lämnade svaret.

Av svaret att döma är allmänna föreskrifter utfärdade för vårt lands beskickningar och konsulat att handlägga sådana här grannliga ärenden, när sålunda människor i främmande länder råkar illa ut. Jag sätter inte alls i tvivelsmål att dessa våra beskickningar och konsulat gör det bästa möjliga för sådana människor. Det gäller rent allmänt svenska medborgare. Men den aktuella frågan gäller speciellt sådana svenska medborgare som direkt eller indirekt för svensk räkning är i tjänstgöring utomlands — utrikeskorrespondenter och liknande. Och med utrikeskorrespondenter avser jag förutom tidningsskribenter givetvis även radio- och TV-personal. Den offentliga informationsverksamhet som seriösa korrespondenter utövar i samhällets tjänst måste anses utgöra en god form av representation för hemlandet. Deras arbete bör därför värdesättas och understödjas med den bästa formen av integritetsskydd som varje särskild situation medger. Jag anser att de nämnda utrikeskorrespondenterna, radio- och TV-personal m. fl. bör åtnjuta det skydd och den integritet som våra sändebud av olika grader erhåller i främmande land.

Får jag till sist fråga utrikesministern, om utrikesministern är villig att åstadkomma ett sådant skydd för svenska medborgare i dylik tjänstgöring eller medverka till försök att få ett sådant skydd till stånd.

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om bistånd i vissa
fall till svenska
massmediakorre-
spondenter i ut-
landet*

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om omprövning
av det svenska
u-landsbiståndet
till Iran*

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Som svar till herr Persson i Heden vill jag säga att jag i denna fråga inte har för avsikt att uppträda diskriminerande mot någon svensk medborgare. Vi behandlar alla svenska medborgare lika; de har samma rätt att ställa anspråk på våra beskickningars stöd, när de råkar i sådana situationer som här varit anledningen till att denna fråga framställts. Det finns inga skäl för att behandla svenska medborgare olika i sådana sammanhang.

Givetvis kan vi inte i enskilda fall redovisa vilka åtgärder som vidtagits, men jag vill gärna använda detta tillfälle till att förklara att beskickningen i Prag i det fall som här är aktuellt har uträttat ett utomordentligt gott arbete.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag är angelägen om att än en gång understryka att jag givetvis inte ifrågasätter att våra beskickningar, såväl i Prag som annorstädes, har gjort allt som kunnat göras i uppkomna situationer. Jag menar bara att utrikeskorrespondenter samt radio- och TV-personal ju på sätt och vis representerar Sverige, när de befinner sig i främmande land för att där inhämta nyheter och beskriva förhållanden och därefter vidarebefordra sina iakttagelser till hemlandet. De är sändebud och representanter för Sverige, och därför kan man anse att de liksom tjänstemän och andra på ambassaderna bör ha speciella rättigheter och ett speciellt skydd.

Självfallet skall varje svensk medborgare i främmande land ha det skydd som är möjligt att ge. Någon diskriminering förutsätter jag att det inte är fråga om i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om omprövning av det svenska u-landsbiståndet till Iran

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara fru Erikssons i Stockholm (s) i kammarens protokoll för den 14 oktober intagna fråga, nr 297, och anförde:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har frågat mig om regeringen tänker ompröva det svenska u-landsbiståndet till Iran med anledning av den utmanande lyx, som utvecklats i samband med Irans 2 500-årsjubileum.

Sveriges bistånd till Iran utgörs förutom av bidrag till löner för några biträdande FN-expertter nu enbart av en familjeplaneringsinsats till ett värde av högst en halv miljon kronor. Denna sker i enlighet med tidigare principer för svenskt familjeplaneringsbistånd och ingår i ett av FN:s utvecklingsprogram (UNDP) samordnat bistånd till det iranska familjeplaneringsprogrammet. Det svenska biståndet lämnas enligt ingånget avtal. Det är emellertid frågan om en engångsinsats. Regeringen överväger inga nya biståndsinsatser till Iran.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Det är uppenbarligen ett mycket ringa bistånd vi har givit till Iran, bara en halv miljon kronor under detta år. Vid sidan om de enorma kostnader som galaspektaklet i Iran krävde är ju det oerhört litet. Man har sagt att spektaklet kostade någonting mellan 3 och 12 miljarder – pengar som tagits från ett folk i nöd och förtryck.

Avsikten med min fråga var att få en försäkran om att vi inte genom vårt bistånd har hjälpt till att finansiera jubileumsfestligheterna i Iran och att vi inte heller tänker ge bistånd, som kan användas för att betala sådana räkningar med. Det utmanande slöseriet i samband med jubileet har varit till mycket stor skada när det gäller människors intresse för att ge u-landshjälp. Man säger t. ex.: Skall vi betala till nationer som betar sig på det sättet med sina pengar? Därför är detta inte bara en fråga som gäller u-landshjälpen till Iran, utan det inträffade är verkligen en olycka för hela denna form av bistånd – som vi hoppas kunna ge även i fortsättningen, åtminstone till andra länder.

Min fråga var också ett desperat försök att ge uttryck för någonting av det som de flesta människor här i landet känner, nämligen att det var en meningslös lyx som utvecklades vid jubileumsfirandet i ett land som är så fattigt som Iran.

Personligen beklagar jag att vårt land liksom andra nationer, styrda av mycket olika politiska system, tyckte att vi måste vara med på denna fest, som f. ö. den svenske representanten påstod vara "toppen", och därmed glorifierade dem som jag betraktar såsom förtryckare i sitt land.

Men det är, som sagt, en passerad historia, och jag är glad över att utrikesministern nu i alla fall förklarar, att vi inte har för avsikt att fortsätta att ge något bestämt bistånd. Jag tror att det är nyttigt att folk får klart för sig, att vi inte har medverkat och slängt bort pengar på sådant som folk inte vill ge pengar till.

Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om medlemskap
för Tyska demo-
kratiska republiken
i Världshälsoorga-
nisationen (WHO)*

§ 6 Om medlemskap för Tyska demokratiska republiken i Världshälsoorganisationen (WHO)

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Måbrinks (vpk) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 301, och anförde:

Herr talman! Herr Måbrink har frågat mig om min syn på Tyska demokratiska republikens medlemskap i WHO och Sveriges hållning till detta lands ansökan om medlemskap.

Stadgan för Världshälsoorganisationen, som är ett av FN:s fackorgan, är helt klar när det gäller medlemskap. Där står i artikel 4 att medlem av FN kan bli medlem av WHO genom att underteckna eller på annat sätt godkänna WHO:s stadga. I artikel 6 föreskrives, att annan stat kan bli medlem sedan dess medlemsansökan godkänts av Världshälsoförsam-

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om medlemskap
för Tyska demo-
kratiska republiken
i Världshälsoorga-
nisationen (WHO)*

lingen genom enkel majoritet. Alla medlemsstater har en röst. Det ankommer alltså på den stat, som önskar bli medlem av WHO, att ansöka därom.

Världshälsoförsamlingen kommer under sin session i maj 1972 att diskutera den medlemsansökan som föreligger från den Tyska demokratiska republiken. Det svenska ställningstagandet i denna fråga kommer att företas i överensstämmelse med den s. k. universalitetsprincipen. Detta innebär att vi stöder inval av alla stater som vi erkänt.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret.

Anledningen till att jag har ställt frågan är Sveriges ställningstagande, när WHO:s 24:e session i maj detta år behandlade TDR:s ansökan om medlemskap. Som bekant lade Sverige ned sin röst.

Motiveringarna för den svenska regeringens ståndpunkt är helt oacceptabla. Man kan inte i det här fallet åberopa att TDR inte är medlem i FN. Man kan inte heller åberopa att Sverige inte har erkänt TDR. Som utrikesministern har redogjort för står det i WHO:s stadgar, artikel 6, att Världshälsoförsamlingen till medlem av WHO kan anta stat som inte är medlem av FN. Som bekant är Västtyskland medlem i WHO men däremot inte medlem i FN. Jag förmodar att Sverige röstade för Västtysklands inträde i detta FN:s fackorgan.

Den 11 mars i år svarade förre utrikesministern på en fråga, om länder utanför FN skulle inbjudas till den FN-konferens om den mänskliga miljön som anordnas i Stockholm nästa år. Utrikesministern sade då följande: "Den svenska regeringen har ständigt betonat, att den mänskliga miljöns problem är någonting som i högsta grad angår alla människor. Vi kommer därför att arbeta för en överenskommelse om vidast möjliga deltagarkrets."

Herr utrikesminister! Var finns logiken? Jag vill fråga: Är inte sjuk- och hälsovård samt medicinska forskningsresultat också någonting som angår alla människor på den här planeten? Som bekant har just TDR en väl utbyggd hälsovård och en framstående medicinsk forskning och skulle därmed också kunna göra en värdefull insats i WHO:s arbete. Av stor betydelse är också att TDR är ett viktigt transitoland.

Men alla dessa betydelsefulla fakta bekymrar tydligen inte herr utrikesministern. Han fortsätter att envist blunda för fakta. När den svenska regeringen skall förklara varför man inte erkänner TDR, är hänsynstagandet till partivännen Willy Brandt i Förbundsrepubliken en betydelsefull faktor. Tydligen är detta också fallet när Sverige skall ta ställning för TDR:s medlemskap i WHO. Det är väl också därför som utrikesministrernas och regeringens argumentation helt saknar logik.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Jag skall inte besvara herr Måbrinks frågor nu av den enkla anledningen att jag senare på dagordningen kommer att besvara en interpellation som gäller erkännande av TDR. Jag får då tillfälle att återkomma till dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om inflytande för
regeringen i fråga
om statschefens
utrikes resor*

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Måbrinks (vpk) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 310, och anförde:

Herr talman! Herr Måbrink har frågat om jag anser att regeringen bör ha något inflytande vid bestämmandet av målen för statschefens utrikes resor.

Svaret på herr Måbrinks fråga är ja. Statschefen brukar inte företa officiella resor till utlandet utan föregående samråd med regeringen. Detta gäller för övrigt också kungahusets övriga medlemmar.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka för svaret på min fråga.

Jag har ställt frågan med anledning av att tillförordnade statschefen deltog i det iranska hovets festspektakel med anledning av 2 500-årsjubileet. Det anmärkningsvärda är att Sverige låter sig representeras i ett land, där man utan överord kan säga att det råder ett feodalt system med en självutnämnd härskare som med hjälp av USA-imperialismen utövar en grym terror mot befolkningen.

Jag skall nämna några exempel på hur denne självutnämnde härskare styr landet Iran. Några dagar före det stora frosseriets början lät han arrestera 4 000 människor — bland dessa befann sig flera berömda författare och poeter — och 15 personer tillhörande den iranska befrielsefronten arkebuserades. Alla universitet i Iran var stängda under festligheterna, och detta naturligtvis av den anledningen att alla de tusentals dignitärerna från olika länder skulle ostört få vältra sig i lyxen.

Det råder inget tvivel om att ett svenskt officiellt deltagande betyder att härskaren i Iran utnyttjar detta för att stärka sin internationella politiska prestige. Sverige har också genom den svenska delegationens närvaro bidragit till att stärka härskarens propagandamaskineri.

Sveriges regering och inte minst utrikesministern talar ofta om solidaritet med de förtryckta folken i världen. Hur skulle det vara om regeringen också i praktiken konsekvent tillämpade dessa uttalanden?

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Att både sättet att fira 2 500-årsjubileet i Iran och förhållandena i övrigt i landet strider mot grundläggande svenska värderingar behöver jag inte särskilt understryka, utan jag vill uppehålla mig vid den fråga som herr Måbrink direkt ställde.

När frågan om svensk medverkan i denna tillställning aktualiserades och ett samråd ägde rum med regeringen — ett sådant samråd sker alltid i sådana här frågor — var utgångspunkten för regeringens bedömning självfallet den krets av nationer som var inbjudna och hade accepterat. Till de inbjudna som hade accepterat hörde inte bara statscheferna i Norge och Danmark samt Finlands president utan även president Podgornyj och Tito i Jugoslavien. Under sådana omständigheter fann regeringen inte skäl att avråda från deltagande.

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. påverkan på
skolbarns inställ-
ning till militär-
yrket*

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tycker inte att exempelvis den sovjetiske statschefens deltagande på något sätt ursäktar Sveriges deltagande i det här spektaklet i Iran. Jag tycker att det är precis lika avskyvärt.

Jag tycker också att regeringen, som nu har ett visst ansvar för vart statschefen åker, i fortsättningen skall visa mer restriktivitet när det gäller att skicka i väg officiella representanter. Man måste ta hänsyn till vad det är för länder man skickar dem till på uppdrag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. påverkan på skolbarns inställning till militäryrket

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara fru Theorins (s) i kammararens protokoll för den 21 oktober intagna fråga, nr 313, och anförde:

Herr talman! Fru Theorin har frågat mig om jag anser det förenligt med objektivitet och etiska normer att hos skolbarn göra reklam för militäryrket och om jag är beredd att medverka till att krigets avigsidor också illustreras i skolorna.

Riksdagen har beslutat att vi skall ha ett militärt försvar. Till detta krävs yrkesutbildad personal. Jag anser det därför rimligt att det ges information om de yrken som finns inom försvaret. Sådan information får i skolan lämnas om alla yrken.

Ungdomsverksamhet bedrivs av de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet. Dessutom arrangerar försvarsgrenarna varje år praktikantläger för ungdom i gymnasieåldern. Till denna ungdomsverksamhet får rekrytering inte ske förrän det år ungdomarna fyller 15 år. Stridsutbildning skall inte förekomma förrän det år de fyller 16 år.

När det gäller upplysning om krigets avigsidor anser jag det självklart att man så långt det är möjligt bör informera ungdomen om alla de tragedier och ohälgligheter som följer av krig.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Den föranleddes i första hand av TV 2-programmet "Vad gör armén med våra barn" som skrämmande klart visade att barn i åldrarna 14 och 15 år under en fjorton dagars sommarkurs inte bara fick information om militäryrket, liknande drill som under en värnpliktstjänstgöring, övningar i disciplinär lydnad samt information om militärernas uppfattning om samhället och försvaret. De fick dessutom delta i regelrätta skjutövningar med k-pist – det lär också ha förekommit övningar med granatgevär och något slags automatkarbin – samt motorcykelträning. Och som avslutning efter en upptrissad dag fick de vara med om en regelrätt stridsövning. Där skedde då genomgång av förutsättningarna för kriget, som var en fientlig spaningstrupp på Fårö, därefter spaning och lokalisering av fienden, så ner i skyttställningar. Fram på natten, när

spänningen var på toppunkten, blev det urladdning genom att någon skrek "Eld!", och alla började skjuta med sina k-pistar.

För att rekrytera till detta s. k. praktikantläger – i verkligheten ett rekryteringsläger för militäryrket – gick armén ut medd den broschyr jag har här, där föräldrarnas medgivande krävdes. Broschyren – som nu återges på kammarens TV-skärm – visar två glatt leende pojkar som sysslar med en radiosändare. Kring pojkarna har man ritat en reklam-mässigt glättad lyckoklöver. Som information sägs bl. a. att praktikant-läger anordnas för manlig skolungdom som fyllt lägst 15 år. Vidare: "Under ett par trevliga och intressanta sommarveckor får Du en kort orientering om arméns verksamhet. Du får göra utflykter till olika sevärdheter och Du får utöva idrott, bad och friluftsliv. Programmet anpassas till regementenas och truppslagens olika verksamhet. Du kan t. ex. få handskas med radiostationer, förevisningsvapen och terräng-gående fordon.

För den som fyllt 16 år kan också motorcykelkörning förekomma."

Men inte ett ord om att regelrätta skjutövningar och stridsövning skulle förekomma!

Jag kan inte se annat än att här har förekommit aktiviteter som riksdagen inte medgivit.

I en motion av herr Palm förra året krävdes bl. a. att stridsutbildning i gängse mening inte får förekomma förrän det år vederbörande fyllt 18. Statsutskottet sade med anledning av detta: "Utskottet har däremot förståelse för syftet i samma motions yrkande angående åldersgräns för stridsutbildning. Egentlig stridsutbildning avses emellertid inte förekomma förrän under den s. k. hemvärnssoldatsskolan som syftar till att vederbörande skall kunna antas som hemvärnsman det år han fyller 18 år. För tillträde till denna skola skall fordras genomgången tvåårig hemvärns-rekrytskola om minst 100 timmar samt att vederbörande under året fyller minst 16 år. Under rekrytskolan – som alltså kan påbörjas tidigast det år vederbörande fyller 15 år – avses förekomma utbildningsgrenar som militär idrott, grundläggande skjututbildning, sjukvårdstjänst och orienteringar om totalförsvaret m. m."

Jag kan inte tolka utskottet och riksdagens uttalande på annat sätt än att stridsutbildning inte får förekomma för barn om 14 och 15 år. För egen del delar jag herr Palms uppfattning om att gränsen borde vara 18 år.

Det förekommer också annan PR-verksamhet för militäryrket i våra skolor. Skolscheman med färgbilder på olika vapen kan knappast vara den sakliga information om militäryrket som riksdagen givit medgivande till.

I objektivitetens namn bör, som jag ser det, då också våra skolbarn informeras om krigets avigsidor och de moderna förstörelsevapnen och deras fruktansvärda konsekvenser – på försvarets bekostnad.

Är försvarsministern beredd att tillse att så sker och att riksdagens beslut inte överträdes i vad det gäller olika slag av utbildning för militäryrket?

Torsdagen den
28 oktober 1971

Ang. frågeformulär som används vid upprättande av förslag till befordran av reservofficerare

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Såvitt jag kan finna är det på en punkt som man möjligen här inte har följt bestämmelserna, nämligen om det skulle vara så att 14-åringar har deltagit i stridsövningar. Det ryms inte alls under de bestämmelser som är utfärdade, utan då har det begåtts ett fel. När man fyllt 16 år får man delta i stridsövning enligt det beslut som riksdagen fattade förra året – enhälligt så långt jag förstår.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Det har förekommit stridsutbildning för 14-åringar och 15-åringar. Samtliga på ifrågavarande praktikantläger deltog i den avslutande stridsövningen på natten. Såvitt jag nu kan förstå har det fastlagts att här har begåtts ett fel. Jag förutsätter då självfallet att försvarsministern ser till att så inte vidare kommer att ske.

Den information som riksdagen har talat om och som också försvarsministern återoppar i sitt svar skall vara en objektiv upplysning om militäryrket. Däremot kan man knappast säga att den broschyr som har gått ut till barn och föräldrar är en objektiv information om vad som kommer att ske på dessa läger. Jag efterlyser självfallet i objektivitetens namn att barnen inte bara indoktrineras för ett militäryrke utan också informeras om konsekvenserna av de moderna vapnen, vad de för med sig och vad de innebär för mänskligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. frågeformulär som används vid upprättande av förslag till befordran av reservofficerare

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara fröken Sandells (s) i kammarens protokoll för den 21 oktober intagna fråga, nr 318, och anförde:

Herr talman! Fröken Sandell har frågat mig om jag uppmärksammat de formulär som försvaret tillställer reservofficerare i samband med befordringsförslag i vad avser frågor om den anställdes eventuella brottslighet och om jag ämnar ta initiativ till ändringar därvidlag.

Enligt reservbefälskungörelsen för krigsmakten skall vid anställning som reservofficer bl. a. beaktas om den som kommer i fråga visat laglydnad. Befordran får ske endast av den som visat duglighet och pålitlighet i tjänsten och i övrigt är lämplig. Inom armén och i viss utsträckning inom marinen förekommer vid anställning och befordran av reservofficerare formulär, enligt vilka vederbörande bl. a. intygar att han inte står under åtal för brott. Med hänsyn till den personalkontroll som i annan ordning kan företas vid anställning inom krigsmakten anser jag att formulären inte behöver innehålla uppgifter av ifrågavarande slag. Jag ämnar därför vidta åtgärder som leder till att formulären omarbetas eller inte längre används.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag har all anledning att känna mig nöjd med den syn som försvarsministern här har deklarerat på den fråga som jag har ställt. Jag vill också framföra ett tack till försvarsministern för den uppgift som han lämnar i slutet av sitt svar, att han ämnar vidta åtgärder som leder till att formulären omarbetas eller inte längre används.

Bakgrunden till min fråga är följande. För ett par månader sedan fick en ung man i min bekantskapskrets en skrivelse från det regemente där han är enrollerad som löjtnant i reserven. I denna skrivelse meddelades att regementschefen avsåg att hos Kungl. Maj:t föreslå vederbörande för befordran till kapten.

Förutom att det hemställdes om ett läkarintyg med bifogad skärmbildsundersökning ställdes fyra frågor, och i varje fall tre av dem väckte mitt intresse och min stora förundran. Jag vill, herr talman, få dessa frågor bevarade till eftervärlden i protokollet genom att läsa upp dem för kammarens ledamöter. De har följande lydelse:

- "1. Önskas ifrågavarande befordran?
2. Är Ni straffad efter senast vunnen befordran?
3. Står Ni under tilltal för brott?
4. Är Ni straffriförklarad efter senast vunnen befordran?"

Man frågar sig vad syftet kan vara med att ställa sådana frågor.

Jag är mycket glad över den deklaration som försvarsministern har gjort och vill ytterligare tacka för denna samtidigt som jag uttalar den förhoppningen att det inte är så inom det svenska försvaret att man ser varje civilanställd person som en presumtiv brottsling.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. benämningen på statliga institutioner

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Romanus' (fp) i kammarens protokoll för den 15 oktober intagna fråga, nr 305, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig om jag anser att statliga institutioner bör ges namn efter regeringens ledamöter medan dessa fortfarande är i aktiv politisk verksamhet.

Enligt min mening kan man tänka sig en situation då en regeringsledamot varit personligen starkt engagerad i en ideell förening och det av den anledningen kan vara motiverat att knyta hans namn till exempelvis en skola för handikappade som tidigare drivits av denna förening.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag är förbluffad över socialministerns svar. Jag är tacksam för uppriktigheten i det, men verkligen inte över ståndpunkten. Jag hade väntat mig en otvetydig bekännelse till den i vårt land vedertagna principen att offentliga platser, institutioner etc. inte skall ges namn efter ännu verksamma personer, allra minst efter personer i politisk maktställning.

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. benämningen
på statliga institu-
tioner*

Jag hade väntat mig att socialministern skulle beteckna det fall, som han själv syftar på i sitt svar, som ett olycksfall i arbetet. Så var det tydligen inte. Det var uttryck för regeringens principiella hållning. Det finns alltså risk för att beslutet om Ingemundskolan kommer att följas av fler namnpolitiska insatser i samma stil.

Vi får kanske uppleva att den biblioteksskola, som förläggs till utbildningsministerns hemstad, kallas Ingvarskolan – namnet "Carlssons skola" är ju redan upptaget – för att hugfästa den stora insats för bibliotekarieutbildningens kvalitetshöjning som utbildningsministern gjorde i våras.

Socialhögskolan i Göteborg kanske döps om till Svenskolan. Då glömmar vi inte herr Mobergs insatser för den proposition om socionomutbildningen som riksdagen hade anledning att delvis underkänna under våren.

Och varför stanna vid skolor? Varför inte döpa om Statsföretag AB till Sven-Göran-verken, så att tidigare styrelseordförandens namn inte helt faller i glömska? Och den bekanta gruvan i Stenjakken, där herr Palme högg i sten så uppmärksammat i valrörelsen, kanske i framtiden får gå till historien som Olofsbrottet.

Någon kanske menar att det här är en bagatell. Ja, naturligtvis, om det hade varit ett olycksfall i arbetet – men inte om det blir vanligt. Att ge namn till offentliga institutioner efter regeringens ledamöter kan uppmamma kryperi och inställsamhet. Inte ens så fina personer som statsråd står väl över sådana mänskliga svagheter som fåfänga och ärgirighet.

Den reaktion som följt från både elever, anställda och kommunalt verksamma i det fall socialministern aktualiserar visar med all önskvärd tydlighet att vi i Sverige inte önskar importera personkultens beteendemönster, inte ens i denna mycket lindriga form. Herr Aspling kan vara säker på att regeringens vidare insatser i denna genre kommer att följas uppmärksam av en stor allmänhet.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Romanus tar i litet väl kraftigt. Han antydde ju själv att man kunde se på det här som en mera rudimentär och vad han kallade bagatellartad historia. Sedan drog han emellertid upp en diskussion och passade på att använda tiden till en rad politiska lustigheter. Jag har begärt ordet bara för att säga följande.

Herr Romanus' fråga syftar uppenbart på den gymnasieskola för svårt handikappade elever som tills vidare har sina lokaler inom det av Karolinska sjukhuset disponerade Norrbackaområdet i Solna. Låt mig betona att skolan har försökskaraktär. Den omfattar ett hundratal elever, och den drivs av Solna kommun med statlig kostnadstäckning. Skolans framtida förläggning och utformning utreds för närvarande av skolöverstyrelsen och styrelsen för vårdtjänst. Därvid torde man i samråd med blivande värdkommun i första hand eftersträva att integrera skolan med någon befintlig gymnasieskola.

När Norrbackainstitutets verksamhet nedlades den första juli i år, förelåg av administrativa skäl behov av ett eget namn för den av föreningen bedrivna skolverksamheten. Eftersom skolan skall flyttas, ville

man undvika att ge namnet lokal anknytning, och efter kontakter med skolmyndigheterna i Solna fick skolan namnet Ingemundskolan efter en mångårig och uppskattad ordförande i styrelsen för det förutvarande Norrbackainstitutet.

Märkvärdigare än så är det inte, herr Romanus.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Socialministern kanske tycker att det är lustigt med det här namnet, och att det hela är en bagatell. Jag kan försäkra att de som är berörda av detta, såväl eleverna som personalen vid skolan och likaså de kommunalt verksamma, inte tycker att det är lustigt. Kulturnämnden i Solna har för övrigt avstyrkt namnet med sju röster mot två, vilket socialdepartementet inte tog någon hänsyn till.

Saken blir heller ingen bagatell, om den är uttryck för en princip. Det är därför jag tycker att socialministerns svar är så uppseendeväckande. Frågan är om det finns flera principer som man kan tolka ut av socialministerns senaste inlägg. Om t. ex. institutioner som skall flytta ligger i farozonen mer än andra när det gäller den fortsatta tillämpningen av personkulten. Det bör kanske riksdagen uppmärksamma i samband med den vidare behandlingen av utflyttningen av statliga institutioner från Stockholm. Annars kommer oron att bli allmän.

Jag uppskattar ändå, som jag sade tidigare, socialministerns uppriktighet i det här fallet. I de uppgifter, som tidigare kommit ut från kanslihuset till allmänheten, har nämligen uppriktigheten lyst med sin frånvaro. Den inblandade personen själv har sagt helt anspråkslöst, att man väl har hittat namnet i almanackan, att det inte finns någon anledning att blanda in honom i detta och att ett tidigare ordförandeskap i styrelsen för institutionen inte har med saken att göra. Talesmän för socialdepartementet har emellertid försäkrat att beslutet har fattats efter kontakt med herr Bengtsson och med hans godkännande.

Jag skall inte ge mig in i någon polemik med herr Bengtsson, eftersom han inte är här. Jag kan bara säga att jag tycker att det borde vara självklart för en demokratisk politiker som blir tillfrågad om en sådan här sak — om han nu har blivit det — att med detsamma avstyra påfundet. Lika vanlig som metoden att ge namn åt institutioner och platser efter aktiva politiker i maktställning är i länder med andra samhällsskick, lika stötande upplevs den nog av den svenska allmänheten.

Det fanns en enda sak i herr Asplings senaste anförande som inger en viss förhoppning. Han påpekade att skolan har försökskaraktär. Låt oss då hoppas att även namngivningen har skett på försök och att den reaktion som nu har kommit avskräcker från vidare övningar i samma stil.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. benämningen
på statliga institu-
tioner*

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. åtgärder i
samband med ar-
betstidsförkort-
ningen inom vård-
sektorn*

§ 11 Ang. åtgärder i samband med arbetstidsförkortningen inom vårdsektorn

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) i kammarens protokoll för den 22 oktober intagna fråga, nr 322, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat om jag har uppmärksammat med vilka åtgärder arbetsgivarsidan möter arbetstidsförkortningen inom vårdsektorn. Med anledning härav får jag anföra följande.

Enligt vad jag inhämtat från Landstingsförbundet kommer arbetstidsförkortningen på vårdområdet att genomföras dels genom schemaomläggningar, dels genom utökning av antalet anställda. Vid arbetet med schemaomläggningar håller landstingen på sedvanligt sätt kontakt med personalorganisationerna. Arbetstidsförkortningen på den landstingskommunala sektorn beräknas medföra en kostnadsökning på lönesidan med drygt 5 procent. Några ogynnsamma verkningar på patientvården bör inte uppkomma genom denna arbetstidsförkortning, eftersom de nya tjänstgöringsscheman som nu håller på att upprättas för tiden fr. o. m. år 1972 bygger på samma principer som tidigare med avseende på vårdens kvalitet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag får tacka för svaret.

Arbetstidsförkortningen har i den officiella propagandan satts upp på plussidan i diskussionen om de lönarbetandes villkor, och detta redan innan den genomförts.

Men hur kommer verkligheten att se ut? Hur blir det för det första med tidpunkten för reformens genomförande? Det är mig bekant att vissa huvudmän inom vårdsektorn planerat att skjuta på tidpunkten till efter den 1 januari 1972. Jag vill därför fråga om socialdepartementet kommer att generellt tolerera att man på detta sätt luckrar upp en lagbestämmelse, med åberopande av föregivna kostnadsskäl.

För det andra: Hur möter arbetsgivarsidan inom vårdsektorn arbetstidsförkortningen? Vi kan ta ett praktiskt exempel från en vårdinstitution i Sydsverige. Redan innan arbetstidsförkortningen genomförts vidtar man praktiskt taget anställningsstopp för den lägre personalen, och man avser att skjuta på förverkligandet av arbetstidsförkortningen. Redan dessförinnan kommer dagpersonalen att skäras ner — beträffande en avdelning har jag fått uppgift om nedskärning från 20 till 15 anställda. Ett färre antal skall alltså sköta samma arbetsuppgifter på kortare tid. Alternativt förs en del av arbetet över på nattpersonalen vars antal förblir oförändrat men där arbetstiden alltså förkortas.

Här är således ett exempel på den sorts arbetsköparpolitik, som ständigt strävar att ointetgöra de verkliga effekterna av den fackliga kampen. Arbetstidsförkortningen tas till intäkt för att pressa upp prestationerna ytterligare och detta i betydligt högre grad än vad den förkortade arbetstiden i och för sig skulle nödvändiggöra vid oförändrad arbetsvolym och samma antal anställda.

Vad gör socialdepartementet och dess underställda organ, och vad gör regeringen som politisk myndighet för att bevaka förhållandena och undvika denna utveckling för de anställda? Det är ju ofta socialministerns partivänner som hamnat på posterna som administratörer för vårdsektorn på det sekundärkommunala planet. Och tror socialministern att detta är förenligt med en mänsklig målsättning för vården? Vad blir det för vård när en och en halv å två arbetskrafter på tio minuter skall tvätta och sätta upp tio åldriga och handikappade patienter till morgonkaffet? Är det rätt väg att lösa vårdsektorns kostnadsproblem genom att förstöra förutsättningarna för all personlig vård?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill fästa herr Svenssons i Malmö uppmärksamhet på att det beslut riksdagen har fattat beträffande arbetstidsförkortningen innebär att 40-timmarsveckan skall vara genomförd den 1 januari 1973. På olika sektorer har det sedan träffats avtal, som innebär att man genomför arbetstidsförkortningen tidigare, bl. a. inom den sektor vi diskuterar här i dag.

De frågor det här gäller avgörs i hög grad – vilket herr Svensson torde känna till – genom lokala förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter och, om någon av parterna anser det nödvändigt, genom mera direkta, centrala förhandlingar i vederbörlig ordning.

Herr Svensson bör också känna till att den högsta tillsynen över landstingens sjukvårdande verksamhet enligt sjukvårdslagen utövas av socialstyrelsen. Denna tillsyn sker även genom inspektioner. Länsläkarna är också skyldiga att med lämpliga mellanrum eller då särskild anledning förekommer inspektera vissa sjukvårdsanstalter inom sina verksamhetsområden. Dessutom håller socialstyrelsen fortlöpande kontakter med olika representanter för sjukvården – förtroendemän, administratörer och läkare – och har härigenom en god överblick över vad som sker inom sjukvården.

Jag är övertygad om att bl. a. socialstyrelsen liksom tidigare kommer att följa utvecklingen på vårdsidan efter de ändrade förhållanden som på arbetstidens områden kommer att inträda nästa år.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Efter direkta samtal med dem som utövar vården och med representanter för vårdpersonalen, är jag inte lika övertygad som socialministern om att inspektionen kommer att fungera så effektivt som önskvärt vore, om man inte från socialdepartementet särskilt uppmärksammar denna fråga.

Det är heller inte riktigt, som socialministern säger i sitt första svar, att den här typen av motåtgärder från arbetsköparsidan inte skulle påverka vården. Många bland den lägre vårdpersonalen, som har varit med i vården sedan 1940–1950-talen har tämligen konsekvent bekräftat intrycket att just arbetsförhållandena, den uppressade arbetstakten och kravet på ökade prestationer har medfört en mycket tydlig försämring av den personliga vården.

Och varför, skulle jag vilja fråga, är det vid en arbetstidsförkortning av

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. tillämpning
på vissa filmer av
bestämmelserna
om hets mot folk-
grupp*

detta slag jämt och ständigt de lågavlönade som skall betala kostnadsökningen med åtföljande större stress i arbetet? Vore det inte på tiden att tidsstudera den alltmer överdrivna högre byråkratin inom både den statliga och den landstingskommunala sektorn? Dess förmåga att hålla utvecklingen under effektiv uppsikt kan tydligen ifrågasättas.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag har, herr Svensson, en mycket stor tilltro till personalens fackliga organisationer. Herr Svensson pekar särskilt ut den lägre personalen. Han bör känna till att Kommunalarbetarförbundet är part i målet här. Jag är övertygad om att detta förbund både nu och i fortsättningen kommer att följa alla dessa frågor med stor uppmärksamhet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. tillämpning på vissa filmer av bestämmelserna om hets mot folkgrupp

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Takmans (vpk) i kammarens protokoll för den 21 oktober intagna fråga, nr 314, och anförde:

Herr talman! Herr Takman har frågat mig, om bestämmelsen i 16 kap. 8 § brottsbalken om hets mot folkgrupp har någon tillämpning på filmer med utpräglad rasistisk tendens.

Den av herr Takman nämnda straffbestämmelsen är tillämplig på biografföreställningar.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Vanliga medborgare kan dömas för hets mot folkgrupp till fängelse eller böter. Det skulle verka stötande och egendomligt om samma ideologi kunde uttryckas fritt och ohämmat när den framförs av mäktiga finansintressen.

När min fråga ställdes, visades i Stockholm två filmer som gör propagande för USA:s angreppskrig i Indokina. Den ena, De gröna baskrarna, glorifierar USA:s motsvarighet till Hitlertysklands SS-trupper. Filmen bekostades av Pentagon. Nu har den tagits bort från programmet i Stockholm, tyvärr inte på grund av de demonstrationer den utlöste utan som en följd av ett farligt attentat med en militär rökfackla. Attentatet kunde ha medfört en katastrof med många dödsoffer, och det är självklart att jag tar avstånd från det.

Den andra aktuella filmen, The Losers, Förlorarna, visas fortfarande på två biografer i Stockholm. Den har av recensenterna kallats "krypto-fascistisk", "sadistisk", "rasistisk". I filmen förekommer om och till vietnameser sådana repliker som "din snedögda häxa", "din råtta", "ditt satans vietnamesiska svin". Men filmen är så förvirrad och förvirrande att dessa repliker trots allt inte säger mycket om dess karaktär. Den är en samvetslös spekulat i våldspornografi.

Jag vill erinra om att Sveriges officiella representanter på senare år varit aktiva, ofta berömvärt aktiva, mot rasism på det internationella planet. Vid FN:s generalförsamlings möte 1970 var Sverige sålunda med och genomdrev flera resolutioner för åtgärder mot nazism, rasism, apartheid och liknande ideologier. Den 11 november, för att ta ett exempel, röstade Sverige för en resolution om fostran av ungdom i respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Där uppmanades alla regeringar att "vidta effektiva åtgärder för att bekämpa propaganda för orättvisa krig och rasistiska och liknande ideologier".

Det ser illa ut, och det *är* illa, om denna inställning används som dekoration vid högtidliga internationella sammankomster men inte får någon motsvarighet i praktiska åtgärder på hemmaplan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. omprövning av filmgranskningsrådets ställning

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Wikströms (fp) i kammarens protokoll för den 19 oktober intagna fråga, nr 311, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag avser att ompröva filmgranskningsrådets ställning.

År 1954 inrättades efter riksdagens beslut ett granskningsråd knutet till statens biografbyrå. Rådet skulle ge den allmänna opinionen en viss insyn i censurens verksamhet och samtidigt också censurens utövare värdefulla kontakter med representativa företrädare för samma opinion. Rådet skulle därigenom avvärja misstankar om eventuellt maktmissbruk från censurmyndighetens sida. Rådet skulle av censurmyndigheten kallas in för att höras i frågor om totalförbud av eller väsentliga ingrepp i filmer eller eljest då frågan om ett censuringripande förefaller biografbyrån särskilt svårbedömd.

I instruktionen för biografbyrån infördes år 1963 en bestämmelse om att filmgranskningsrådets yttrande skulle inhämtas, om fråga uppkom att förbjuda del av sådan film som vunnit erkännande som film av betydande konstnärligt värde eller vilken uppenbarligen kan antas vinna sådant erkännande. Härmed markerades rådets uppgift att fungera återhållande när ingrepp i filmer med konstnärligt värde aktualiserats.

Filmcensurutredningens under 1969 avgivna betänkande har överlämnats till massmedieutredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av det åt utredningen givna uppdraget.

Med hänsyn härtill är jag nu inte beredd att ompröva filmgranskningsrådets ställning.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi har ju på sistone haft en ganska upprörd debatt om filmcensuren och filmgranskningsrådets ställning. Filmcensurutredningen krävde häromåret att filmcensuren för vuxna skulle avskaffas. Efter långt och moget övervägande har man från regeringens sida kommit till att det

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. omprövning
av filmgransknings-
rådets ställning*

inte är rimligt att föreslå det. För min del kan jag ansluta mig till regeringens uppfattning på den punkten och anföra samma motiv som utbildningsministern har gjort, nämligen att vi skulle översköjljas av en myckenhet av våld som skulle utsätta inte minst tonåringar för onödiga risker.

Men nu har ändå den märkliga situationen uppstått, att utbildningsministern agerar som om han på en gång vill ha kvar censuren och upphäva den. I en rad uppmärksammade fall har regeringen nämligen omprövat biografbyråns och filmgranskningsrådets ställningstaganden och släppt fria filmer som dessa organ velat förbjuda, främst på grund av starka och råa våldsinslag. Det är särskilt filmen *The Losers* som har stått i rampljus. I de sju ärenden som utbildningsdepartementet handlagt i år har i två fall överklagandena lämnats utan bifall, medan regeringen i fem fall frisläppt filmer som biografbyrån och filmgranskningsrådet velat totalförbjuda.

Det tycks mig alltså som om statsrådet Carlsson velat försöka sitta på två stolar på en gång. Å ena sidan skall filmcensuren vara kvar – och det tycker jag kanske är bra. Å andra sidan desavuerar han gång på gång de filmgranskande instansernas utslag. Reaktionen hos rådets medlemmar har, enligt vad som framkommit i olika tidningsartiklar, blivit den att man undrar över motiven till att ett sakkunnigt organ som filmgranskningsrådet får sina rekommendationer underkända av ett statsråd och hans medhjälpare, som med all säkerhet inte besitter större kompetens än rådet i fråga om bedömningen av filmernas karaktär. I realiteten håller alltså en omprövning av rådets ställning på att ske.

Nu kan man göra på två sätt. Det ena är att man avskaffar filmgranskningsrådet och låter regeringen ta hand om alla överklaganden beträffande biografbyråns beslut. Departementet blir då filmgranskningsråd. Det andra sättet är att man låter rådet vara det organ som får fatta det definitiva beslutet. Det kan knappast vara rimligt att fortsätta den praxis som nu har börjat tillämpas och enligt vilken man har kvar censuren men samtidigt gång på gång frisläpper de filmer som biografbyrån och filmgranskningsrådet velat totalförbjuda.

I varje fall tror jag det är nödvändigt att utbildningsministern funderar över konsekvenserna av den praxis han nu håller på att etablera. Följderna måste ju bli prejudicerande. Skall då filmgranskningsrådets experter följa sin egen på sakkunskap grundade och relativt restriktiva hållning eller den mera lössläppta praxis som departementet nu undan för undan bygger upp?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Vi har under 1971 fått överklaganden till regeringen beträffande tio filmer. I fyra av dessa fall har regeringen fattat beslut som varit annorlunda än de ställningstaganden filmgranskningsrådet och biografbyrån har gjort. I övriga fall har alltså inte någon desavuering – om man nu skall använda ett sådant uttryck – kommit till stånd, utan det har varit en gemensam bedömning av filmernas karaktär.

Men det är väl ändå en litet väl snabb slutsats att man inte skulle behöva ha en prövning av regeringen och att filmgranskningsrådet som

konsekvens härav skulle vara högsta instans. Jag tror att det finns en del som menar att det i dessa ärenden som i åtskilliga andra är av värde att man kan överklaga till en annan högsta instans.

Som min uppfattning vill jag ändå uttala att någon förändring i regeringens praxis inte har ägt rum. Jag tror att vi har fullföljt en praxis från flera år tillbaka. Vi har menat att det skall vara mycket starka skäl om man skall tillgripa censur men att det fortfarande finns vissa filmer där ett censuringripande är befogat.

Om vi i samband med massmedieutredningens arbete eller i annat sammanhang bestämmer oss för att vi också långsiktigt skall ha censuren kvar, bör vi naturligtvis också överväga om den nuvarande organisationen är den idealiska. Det är möjligt att man kan finna andra former. Men eftersom frågan gällde om jag nu är beredd att uttala att vi bör ompröva filmgranskningsrådets arbete, är alltså fortfarande mitt svar att vi inte ämnar göra en sådan omedelbar omprövning. Vad som långsiktigt kan hända vill jag däremot i dag inte ta ställning till.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har något andra uppgifter än statsrådet. Det är elva ärenden som i år har överklagats, och fem filmer har frisläppts. I två fall har överklagandena lämnats utan bifall och fyra ärenden är ännu ej avgjorda. Men det är möjligt att jag kan ha fel på den punkten. Hur som helst är det i längden en orimlig situation att man har ett sakkunnigorgan som vill totalförbjuda vissa filmer, varefter filmbolagen springer till departementet, där man släpper filmerna fria. Bl. a. tycker jag att departementet skulle besparas den säkerligen inte särskilt angenäma uppgiften att se allt detta dravel och sedan tvingas ta ställning till det.

Jag tror det är angeläget att man relativt snart omprövar detta, om inte annat så på det sättet att man säger sig att det skall utomordentligt starka skäl till för att man skall gå emot filmgranskningsrådet, som ju på det här området har speciell sakkunskap. Debatten under de senaste veckorna kan nog vara vägledande för departementet på den punkten.

I övrigt tror jag att herr Carlsson och jag allmänt har ungefär samma värderingar i fråga om filmcensuren. Det är den oklarhet som nu råder som jag har velat påtala.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Ang. behovet av skolläkare

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara fru Berglunds (s) i kammarens protokoll för den 22 oktober intagna fråga, nr 320, och anförde:

Herr talman! Fru Berglund har frågat mig om jag avser att ta initiativ till åtgärder som syftar till att bättra än nu tillgodose behovet av skolläkare.

Möjligheterna att tillgodose behovet av skolläkare är givetvis beroende bl. a. av utbildningskapaciteten vid de medicinska fakulteterna. Denna

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. behovet av
skolläkare*

har stigit starkt under hela 1960-talet.

Jag vill tillägga att frågan om inrättande av skolläkarbefattningar avgörs av de kommunala organen.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Jag får tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Självfallet är det så att tillgången på läkare också inverkar på tillgången på skolläkare, men där har inte ökningen varit lika med utbildningskapacitetens ökning. Att jag i dag aktualiserar frågan här beror på att många elever upplever en stor otillfredsställelse med nuvarande förhållanden, som kan innebära att de så gott som under hela sin gymnasiala utbildning är utan skolläkare. Förhållandena i grundskolan är likartade på många håll.

De som i primärkommunerna har ansvaret för skolhälsovården har mycket svårt att komma till rätta med läkarproblemet, beroende på den allmänna situationen på läkarrekryteringsområdet men också till en del beroende på att landstingen är huvudmän för provinsialläkarna och att det i stora delar av vårt land är väldigt sällsynt med privatpraktiserande läkare.

I många kommuner har provinsialläkarna frivilligt åtagit sig "skolläkari" utöver schemalagd tid. I andra kommuner fungerar inte skolhälsovården beroende på att ingen läkare vill åta sig uppgifter med mindre än att detta arbete får ingå i den arbetstid som läkaren skall fullgöra för landstingets räkning.

Landstingen skulle i princip överlåta viss läkararbetskraft till primärkommunerna. Landstingsförbundet har inte något att invända mot ett sådant arrangemang. Men i praktiken är det mycket besvärligt för landstingen att genomföra detta för närvarande, då man i de berörda kommunerna har svårt att tillgodose sjukvårdsbehovet — det finns långa väntelistor — samtidigt som provinsialläkare inom ramen för schemalagd tid måste avdelas för hälsovårdsuppgifter som åligger landstingen, t. ex. barna- och mödravård.

I den skoldebatt som förs i dag talas om "elevvårdsteam" och i dessa ingår skolläkaren. Man säger också att det behövs medicinsk expertis för att skolan skall kunna få en allsidig belysning av elevens situation. Från att tidigare ha varit företrädesvis en hälsokontrollerande verksamhet har skolhälsovården blivit en mycket mångfasetterad verksamhet. Många gånger ägnas stor del av arbetstiden åt mentalhygienisk verksamhet i samarbete med övrig personal. Skolläkarbristen gör emellertid att det haltar på den punkten, och det är också det som elevrådsfunktionärer har tryckt på, när de ringt till mig.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag är medveten om att här finns vissa problem på den kommunala sidan som har varit svåra att lösa i praktiken. Det är emellertid knappast möjligt för mig att gå in och styra utvecklingen därvidlag. Men eftersom staten har ansvaret för läkarutbildningen kan jag säga att vi om några år kommer att stå betydligt bättre rustade när det

gäller den utbildade arbetskraft som krävs i detta fall. År 1965 fanns här i landet ungefär 8 000 läkare, år 1970 var antalet 10 000, och vi räknar med att ha 17 000 läkare år 1980. Vi kan alltså utgå från att med den snabba ökningen av antalet utbildade läkare kommer de problem som nu finns att bli lättare att handskas med för kommunens vidkommande.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Jag vill framhålla att med den planering man har på det regionala planet borde skolhälsovårdens behov tillgodoses på ett helt annat sätt än nu. Det är också min förhoppning att vi skall kunna åstadkomma ett bättre samarbete mellan läkarna, kommunerna och landstingen, så att situationen förbättras. En del läkare tycker att det för närvarande finns tendenser till att betrakta läkararbetskraften som en handelsvara, och det skulle vara mycket olyckligt om detta är anledning-
en till att läkarna inte vill åta sig arbete inom skolhälsovården.

Som jag ser det borde det finnas möjligheter för berörda parter att träffa sådana överenskommelser att alla, alltså även läkarna, betraktade överenskommelserna som ägnade att på bästa sätt använda de knappa läkarresurser vi har och att även skolhälsovården då kunde få litet större andel av de tillgängliga resurserna än för närvarande. Detta skulle vara till stort gagn för alla de elever, som i dag inte har några praktiska möjligheter att utnyttja den förmån som det ändå är att ha tillgång till en effektiv skolhälsovård.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Meddelande om ändrad tid för besvarande av interpellationer angående den östpakistanska konflikten

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att interpellationerna nr 150, 162, 172 och 182 angående den östpakistanska konflikten kommer att besvaras vid kammarens sammanträde tisdagen den 2 november.

§ 16 Om svenskt erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara fru Marklunds (vpk) den 14 oktober framställda interpellation, nr 131, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har i en interpellation frågat, om jag avser att via den svenska FN-delegationen eller på annat sätt uttala Sveriges stöd för kravet i PRR:s sjupunktsprogram att USA skall lämna Indokina. Vidare har interpellanten frågat, hur jag nu ser på frågan om svenskt erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Vad gäller interpellantens första fråga vill jag hänvisa till att Sverige

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Om svenskt erkän-
nande av Republi-
ken Sydvietnams
provisoriska revo-
lutionära regering*

Torsdagen den
28 oktober 1971

Om svenskt erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

konsekvent uttalat sig till förmån för en politisk lösning av Vietnamkonflikten. Denna inställning kom till uttryck såväl i ett uttalande av mig den 6 juli 1971 i anledning av sjupunktsförslaget som i mitt anförande den 28 september i år i den allmänna debatten i FN:s generalförsamling.

Vad särskilt sjupunktsprogrammet beträffar framhöll jag den 6 juli, att det är svenska regeringens förhoppning att förslaget genom sitt konkreta innehåll skall förmå bryta dödläget i Parisförhandlingarna och utgöra inledningen till en ny förhandlingsfas, som kan leda till ett slut på kriget och ge det vietnamesiska folket möjlighet att självt bestämma över sin framtid.

Som svar på den senare frågan vill jag säga följande.

I anledning av en motion i början av innevarande år om upprättande av diplomatiska förbindelser med den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam, något som ju förutsätter erkännande, hänvisade utrikesutskottet i ett betänkande så sent som den 16 april (UU 1971:6) till vad utskottet anförde i samma ämne vid två tidigare tillfällen (UU 1969:16 och 1970:3). I 1969 års utlåtande anförde utskottet följande:

”Läget i Sydvietnam är oklart och föränderligt till följd av det krigstillstånd som alltjämt råder i landet. Det är att hoppas att fientligheterna skall upphöra och att de sydvietnamesiska parterna i konflikten skall kunna enas om att bilda en regering som har det sydvietnamesiska folkets stöd.

Så länge som det nuvarande ömtåliga och svåröverskådliga läget består bör Sverige inta en avvaktande hållning till frågan om erkännande av den provisoriska revolutionära regeringen. Separata svenska initiativ i erkännandefrågan, t. ex. i den form som motionärerna åsyftar, torde inte vara ägnade att underlätta en lösning av konflikten.”

I anslutning till nu citerade uttalande konstaterade utrikesutskottet i betänkandet den 16 april 1971, att situationen i Sydvietnam ej undergått sådana förändringar som motiverar en omprövning av den inställning som Sverige hittills intagit i vad gäller de i motionen berörda frågorna. Motionen avslögs också av riksdagen på utskottets hemställan.

Jag kan inte se att läget i Sydvietnam, sedan utrikesutskottet avlämnade sitt betänkande, undergått sådana förändringar som motiverar en annan slutsats än utrikesutskottets.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag får tacka för det svar som utrikesministern har givit på fru Marklunds interpellation. Tyvärr är svaret i stor utsträckning en hänvisning till vad som förut sagts i denna fråga.

USA-imperialisternas angreppskrig mot de indokinesiska folken fortgår med oförminskad styrka. Den s. k. vietnamisering av kriget som USA påstår sig främja ändrar inte krigets karaktär av USA:s överfall på mindre nationer. Det enda denna politik medför är att USA:s asiatiska legoknekter får svara för försöken att rycka fram i träsk, risfält och djungler, medan de amerikanska styrkorna förbehålls ”noblare” uppgifter som luftbombardemang, giftbesprutning och artilleribeskjutning. USA motsätter sig att dra sig tillbaka från Indokina, vilket är grundförutsättningen för fred i området. USA försöker att slingra sig ifrån varje reell

förhandling om ett tillbakadragande. Man vägrar att avge ett allvarligt svar på Sydvietnams provisoriska revolutionära regerings sjupunktsprogram för fred, vilket är den enda verkliga och realistiska lösningen.

Det är därför viktigt att allt stöd ges åt PRR:s fredsinitiativ. Det är detta fru Marklunds första fråga gäller: Ämnar regeringen uttala sitt stöd för PRR:s sjupunktsprogram? Den frågan kringgår utrikesministern genom att hänvisa till att Sverige är för "en politisk lösning av Vietnamkonflikten", och genom att anföra att han har uttalat förhoppningar om att förslaget skall förmå bryta dödläget i Parisförhandlingarna.

Frågan gäller inte om regeringen är för en politisk lösning utan vilken lösning. Och den enda lösningen erbjuder PRR:s sjupunktsprogram. USA måste ut ur Indokina. Frågan gäller inte heller om regeringen ställer positiva förhoppningar på förhandlingsförslaget. Frågan gäller i stället om regeringen är beredd att uttala sitt stöd för PRR:s sjupunktsprogram, samt om man är beredd att manifesteras den svenska folkmajoritetens åsikt och bidra till att stärka världssopinionen för det enda realistiska fredsprogrammet. På denna fråga borde ett klart besked lämnas.

På fru Marklunds fråga om statsrådets syn nu på ett svenskt erkännande av Sydvietnams provisoriska revolutionära regering svarar utrikesministern med att citera utrikesutskottets utlåtande över motioner som vpk tidigare väckt. I dessa utlåtanden hävdas att läget i Sydvietnam är "oklart", att det är "ömtåligt" och att det är "svåröverskådligt". Dessa omdömen om läget i Vietnam ändrar inte sin karaktär av undanglidningar därför att de än en gång upprepas.

Läget i Vietnam och Indokina i övrigt är inte "oklart" och "svåröverskådligt". Det finns ett utomordentligt rikt faktamaterial, som helt klart visar att Saigonjuntan endast har sina positioner på grund av stödet från USA:s militärmakt. Det står helt klart att PRR reglerar på fyra femtedelar av Sydvietnams territorium.

Och i vilket avseende är läget "ömtåligt": Där bedrivs redan ett totalt krig, och USAs angrepp har karaktäriserats som folkmord. Inte heller förhandlingsläget kan anses "ömtåligt". USA vägrar ju föra realistiska förhandlingar. Ömtåligt är läget i Indokina endast för angriparna, vilka lider svåra nederlag på slagfältet och vilkas trupper demoraliseras och kan hållas kvar bara genom ökande mängder sprit och knark.

PRR representerar Sydvietnams folk och är den enda vietnamesiska regeringen på Sydvietnams territorium.

Utrikesministern säger att läget inte förändrats på sistone. Det är väl riktigt i så måtto att PRR fortsätter att vara Sydvietnams verkliga regering och att den kontrollerar fyra femtedelar av sitt lands territorium. Men däremot har saker inträffat som utrikesministern nog har uppmärksammat, saker som klart belägger att PRR är Sydvietnams folks rätta företrädare och att Saigonjuntan är en quislingregim. Det ena är de fakta som avslöjats från Pentagondokumenten och som klart visar att Saigonregimen är tillsatt av USA. Det andra är den valfars som president Thieu och USA anordnade och som ytterligare underbygger dessa fakta. Bl. a. dessa omständigheter har ytterligare klargjort att Saigonregimen endast representerar sig själv och USA:s intressen och att Sydvietnams verkliga regering är PRR. Detta borde vara skäl nog för Sverige att ompröva sin

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

Om svenskt erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

Torsdagen den
28 oktober 1971

Om svenskt erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

ställning till vilken regering i Sydvietnam som skall erkännas.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Det klara besked om den svenska inställningen till sjupunktsprogrammet som fru Nordlander efterlyser har helt otvetydigt lämnats — både den 6 juli när sjupunktsprogrammet nyss hade framlagts i Paris och, som jag påpekar i svaret, i FN:s generaldebatt. På den punkten råder det inget tvivel.

Vad som kanske emellertid bör beaktas i sammanhanget är att Sverige, vid sidan av Frankrike, fortfarande är det enda land i västvärlden som gett sjupunktsprogrammet detta stöd. Det är självfallet en besvikelse för den svenska regeringen att detta stöd inte fått en vidare anslutning än vad som hittills varit fallet. Den serie av erkännanden som kommer till Hanoi kan väl öka förhoppningarna att det svenska stödet i fortsättningen inte skall framstå lika isolerat som det dess värre hittills gjort.

När jag hänvisar till utrikesutskottets motiveringar för att tidpunkten i våras icke var inne — liksom jag anser att den icke heller nu är det — att erkänna den provisoriska regeringen, innebär det självfallet inte någon värdering av den provisoriska regeringens politiska och moraliska ställning. Det innebär inte heller att i och för sig rätt betydelsefulla ändringar inte ägt rum i Sydvietnam under det senaste halvåret. De betydelsefulla förändringar som jag syftar på gäller framför allt de ökade förutsättningar som nu synes föreligga att få till stånd en brett sammansatt regering i Sydvietnam, en regering som representerar alla politiska, sociala och religiösa folkrörelser i landet. De grupperna är som bekant aktiva i städerna i Sydvietnam, även i de städer som den provisoriska regeringen icke behärskar. De agerar mycket aktivt politiskt och utgör i dagsläget ett påtagligt hot mot president Thieus maktställning. Det är naturligtvis också anledningen till att de inte fick delta i parlaments- och presidentvalen. De grupperna omfattar som bekant betydande buddhistsektorer och fackföreningar. De är inte kommunistiska, men de är beredda att samarbeta med den provisoriska regeringen, och de är även beredda att samverka med medlemmar i den nuvarande Saigonregeringen, allt i syfte att skapa en nationell samling för att uppnå fred i Sydvietnam och åstadkomma ett totalt tillbakadragande av de amerikanska styrkorna.

Som bekant har också den provisoriska regeringen i sitt sjupunktsprogram förklarat att dessa grupper skall representeras i den nationella enhetsregeringen. Det betyder att den politiska lösning som vi hela tiden efterlyst i vår kritik av den amerikanska Vietnampolitiken ser ut att komma något närmare sitt förverkligande trots de besvikelser som naturligtvis också markerar utvecklingen.

Det kanske kan vara skäl att också här något kort kommentera den s. k. vietnamiseringspolitiken. Den innebär — och det blir delvis en upprepning av vad som sagts tidigare här från talarstolen — att det numera är vietnameser som skall slåss mot vietnameser på marken, medan amerikanerna skall fortsätta att kriga från luften. De amerikanska markstridskrafterna dras bort, men de amerikanska flygplanen stannar. De inte bara stannar, utan bombningarna mot Syd- och Nordvietnam liksom mot Laos och Kambodja har ökat under den senaste tiden. Jag vill

också erinra om att i FN:s generaldebatt tog jag upp frågan om de ökade amerikanska bombningarna. Även på den punkten var det dess värre, såvitt jag kunnat finna, bara den svenske delegaten som gjorde det. Detta betyder att det än så länge är felaktigt att beteckna den amerikanska vietnamiseringspolitiken som någon fredspolitik. I sin nuvarande utformning leder den till en förlängning av kriget och till ett fortsatt lidande för det vietnamesiska folket.

Ända sedan 1965 har den svenska regeringen konsekvent framhållit att problemen i Indokina inte kan lösas med militärt våld. Den sanningen är uppenbar inte bara för en helt överväldigande folkmajoritet i Sverige, utan blir alltmer uppenbar för allt fler människor ute i världen, inte minst också i Förenta staterna.

Den nya vietnamiseringspolitiken från den amerikanska regeringens sida kan naturligtvis även ses som ett uttryck för att den amerikanska regeringen på sitt sätt anpassar sig till denna växande opinion. Men så länge som det amerikanska stödet till Thieu består och så länge det amerikanska flyget fortsätter att operera i den förödande omfattning som sker, kvarstår självfallet det amerikanska ansvaret för utvecklingen i Sydvietnam. Därför måste vi från svensk sida fortsätta att upprepa vårt krav på en politisk lösning i Indokina. Med politisk lösning menar vi – för att än en gång upprepa detta – en lösning som beaktar de indokinesiska folkens självklara, suveräna rättigheter: rätten att få välja sin egen väg, sin egen livsform och sina egna institutioner utan inblandning utifrån.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tror att många med mig gläder sig över det klara, positiva ställningstagande som utrikesministern här har gjort i sitt inlägg. Men Sveriges erkännande av Saigonregimen är ju en legalisering av denna regim även om förbindelserna, som man säger, nu frusits ner.

Som jag motiverade också i mitt förra inlägg representerar inte Saigonjuntan Sydvietnams folk. Därför måste Sverige definitivt bryta med Saigonregimen.

PRR har det sydvietnamesiska folkets stöd. Ett svenskt erkännande av PRR skulle vara ett stöd åt Sydvietnams kämpande befolkning och skulle dessutom manifestera ett stöd för PRR:s sjupunktsprogram.

Ett svenskt erkännande av PRR skulle få andra s. k. västländer att följa efter.

Ett svenskt erkännande av Sydvietnams verkliga regering skulle vara en konsekvens av den princip som den svenska regeringen hävdar ligger bakom svenska erkännanden, universalitetsprincipen. Ett svenskt erkännande av PRR bör vara en konsekvens av svensk neutralitetspolitik.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. principerna
för svenskt erkän-
nande av annan
stat, m. m.*

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara fru Rydings (vpk) den 14 oktober framställda interpellation, nr 133, och anförde:

Herr talman! Fru Ryding har i en interpellation frågat mig, om jag delar de i hennes interpellation refererade allmänna principerna för ett svenskt erkännande av och upprättande av diplomatiska förbindelser med annat land, och hur jag ser på deras tillämpning när det gäller ett svenskt erkännande av Tyska demokratiska republiken. Vidare frågar interpellanten om ett svenskt erkännande av Tyska demokratiska republiken kan emotas inom den närmaste tiden.

Svaret på den första frågan är ja. De 1967 angivna minimikraven för erkännande av och för upprättande av diplomatiska förbindelser med ett annat land gäller oförändrade. Jag skall be att få upprepa vad som då sades:

”Vid bedömningen av erkännandefrågor kan man anlägga olika synpunkter. I Sverige brukar vi i första hand anse avgörande att den makt, som skall erkännas, har vunnit ett rimligt mått av självständighet utåt, som någorlunda allmänt godtagits av omvärlden. Vidare krävs en rimlig stabilitet inåt, genom att det finns statliga myndigheter som faktiskt upprätthåller kontroll över ett visst territorium och där utövar suveräna befogenheter.

Enligt praxis ges svenskt erkännande, när vi dels anser att minimikraven är uppfyllda, dels finner att inga särskilda skäl talar emot erkännande.”

Vad beträffar interpellantens andra fråga, nämligen spørsmålet om dessa principers tillämpning när det gäller Tyska demokratiska republiken vill jag säga, att det — alldeles oavsett om nyssnämnda minimikrav skulle kunna anses uppfyllda eller inte — föreligger särskilda skäl, som talar emot ett svenskt erkännande för närvarande av detta land. Jag skall här något beröra dessa skäl.

Det är sant att den politiska situationen på ett glädjande sätt ändrats så till vida som de fyra stormakterna nått en uppgörelse i Berlinfrågan. Förbundsrepubliken och Tyska demokratiska republiken har också inlett förhandlingar rörande tillämpningen av fyrmaktsuppgörelsen om Berlin. Dessa förhandlingar pågår, och resultatet skall sedermera underställas segrarmakterna från andra världskriget. Av dessa fakta kan man dra slutsatsen, att förhandlingarna i Tysklandsfrågan alltjämt befinner sig i ett ömtåligt läge. Vi är angelägna att inte genom några åtgärder — t. ex. ett isolerat svenskt erkännande av Tyska demokratiska republiken — tillföra detta ömtåliga läge några nya komplikationer. Det skulle också störa de kontakter mellan Förbundsrepubliken och Tyska demokratiska republiken, som syftar till att normalisera förhållandet dem emellan.

Tillåt mig här påpeka att det inte förhåller sig så som interpellanten tror, nämligen att ett svenskt erkännande av Tyska demokratiska republiken skulle störa dem som är kritiska mot den västtyska regeringens avspänningspolitik. Tvärtom skulle ett erkännande i nuvarande ömtåliga läge i Tysklandsfrågan kunna utnyttjas som ett argument mot den

avspänningspolitik, som förs av den västtyska regeringen och som vi på svensk sida hoppas skall bära frukt och slutligen leda till att såväl Förbundsrepubliken som Tyska demokratiska republiken upptas i FN.

Vad jag nu sagt besvarar också interpellantens tredje fråga. Svenska regeringen har, i avvaktan på utvecklingen av den serie förhandlingar och kontakter jag nämnt, inte några planer på att ompröva sin inställning till frågan om ett erkännande av Tyska demokratiska republiken. Detta hindrar å andra sidan inte att vi inom nuvarande inofficiella ram utvecklar vår handel, samfärdsel samt andra faktiska förbindelser, bilateralt och internationellt, på många områden med Tyska demokratiska republiken.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Då herr utrikesministern inte hade möjlighet att besvara fru Rydings interpellation vid annan tidpunkt än i dag har fru Ryding på grund av förhinder anmodat mig att mottaga svaret på hennes interpellation. Jag får på fru Rydings – och egna – vägnar tacka för interpellationssvaret.

Herr utrikesministern säger sig dela de i ett interpellationssvar år 1967 refererade allmänna principerna för ett svenskt erkännande av annat land. Men han underlåter att ge ett svar på frågan om tillämpningen av dessa allmänna principer på Tyska demokratiska republiken. Det heter i svaret på denna punkt: ”– alldeles oavsett om nyssnämnda minimikrav skulle kunna anses uppfyllda eller inte –”. Men det var just *detta* fru Ryding önskade höra herr utrikesministerns mening om. Jag får därför hemställa om ett svar på denna punkt. *Anser* herr utrikesministern att Tyska demokratiska republiken uppfyller de även i interpellationssvaret upprepade allmänna principerna för ett erkännande, i detta fall från svensk sida? På den första delen av frågan svarade herr Wickman ”ja” – blir svaret på den nu förtydligade frågan ett ja eller ett nej, herr Wickman?

I övrigt anföres i interpellationssvaret att det finns ”särskilda skäl”, som talar emot ett svenskt erkännande för närvarande av DDR. Den springande punkten är härvidlag om ett svenskt erkännande skulle verka ”störande” på de pågående förhandlingarna om Berlinfrågan. Herr Wickman anser att ett sådant steg från svensk sida kunde utnyttjas *mot* den västtyska regeringens avspänningspolitik. I fru Rydings interpellation hävdades tvärtom att en fortsatt svensk vägran att upprätta diplomatiska förbindelser med DDR är en tillgång för den reaktionära propagandan i Västtyskland, som häri ser ett stöd för sin hållning. Denna bedömning finner jag vara logisk – medan interpellationssvarets argumentering betänkligt brister i logik.

Vi har alltså skilda meningar härom. Men bortsett från detta skulle jag tro, att förbundskansler Willy Brandt inte är svarslös mot en kritik från reaktionärt västtyskt håll om att ett erkännande från ett tredje land vore riktat *mot* västtyska regeringens avspänningspolitik. Herr Brandt har ju t. o. m. på särskild fråga från en journalist anfört att ”världen går inte under” om Sverige nu skulle erkänna DDR. Enligt vanligt språkbruk torde det betyda att frågan inte är av avgörande vikt för eller inte inverkar alls på den förhandlingssituation som herr Brandt befinner sig i.

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. principerna
för svenskt erkän-
nande av annan
stat, m. m.*

Men — låt oss se till de historiska erfarenheterna. Under Hallsteindoktrinen tid hotades från västtyskt håll, att varje land som erkänner DDR får räkna med att Västtyskland bryter de diplomatiska förbindelserna med detta land. Jugoslaviens erkännande av DDR ledde *inte* till en sådan åtgärd. Under år 1969 var det ytterligare sju oavhängiga afrikanska och asiatiska stater som upprättade diplomatiska förbindelser med DDR. Detta hade inte påvisbara negativa verkningar. Under år 1970 inleddes — och stördes uppenbarligen *inte* — samtal mellan DDR:s regeringschef och representant för Tyska förbundsrepubliken. Ytterligare länder — även latinamerikanska — upprättade diplomatiska förbindelser med DDR. Nu har — varom nämndes i fru Rydings interpellation — Finland förklarat sig berett att upprätta förbindelser med de *båda* tyska staterna. Har detta negativt påverkat Berlinförhandlingarna, herr Wickman? Är det exempelvis *inte* så, vilket säkert herr utrikesministern känner till, att den s. k. språkliga tvisten under Berlinförhandlingarna skjutits åt sidan och att man fortsätter förhandlingarna? Det har uppenbarligen *inte* blivit en sådan påverkan.

Hela denna framställning att ett erkännande av DDR från svensk sida negativt skulle påverka de inledda förhandlingarna mellan de båda tyska staterna och skada avspänningspolitiken från den västtyska regeringens sida, skulle — om den vore riktig — innebära att ett sådant erkännande riktar sig *mot* avspänningspolitiken. Men det är ju uppenbart att det i stället måste betecknas som ett led i denna, att den främjar avspänningspolitiken.

Det finns uppenbarligen i huvudsak två strömningar inom Västtyskland. Den ena fullföljer en politik *mot* avspänning, mot normalisering av relationerna till den andra tyska staten — den andra är *för* en normalisering av dessa relationer, företräder linjen att båda tyska staterna bör ha säte och stämma i FN, att säkerheten i Europa måste tryggas. Logiken säger att den senare strömningen inom det tyska folket skulle uppleva det som en uppslutning bakom denna sin strävan, om andra länder lämnade ett påtagligt bevis för att också de stöder normaliseringssträvandena.

Det finns åtskilligt mer att tillägga. Jag kanske får anledning att återkomma. Speciellt är jag intresserad av att få ett svar på frågan om herr utrikesministern anser DDR uppfylla de allmänna kriterierna för ett erkännande enligt de refererade principerna.

En annan fråga i anslutning till det jag anfört är: Vilken strömning inom Västtyskland anser herr Wickman det vara angeläget för svensk utrikespolitik att stödja — den som är *mot* normaliseringssträvandena och företrädes av samma kretsar som tidigare hävdade den s. k. Hallsteindoktrinen, eller den som i likhet med västtyska regeringen betraktar DDR som en suverän tysk stat med vilken det är angeläget, också ur den europeiska säkerhetens intresse, att upprätta normala folkrättsliga förbindelser?

Till sist vill jag, trots beskedet att regeringen *inte* i nuläget tänker ompröva sin inställning till erkännandefrågan, notera som positivt att regeringen vill vidareutveckla handel, samfärdsel m. m. med DDR inom den nuvarande inofficiella ramen.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. principerna
för svenskt erkän-
nande av annan
stat, m. m.*

Herr talman! Mitt svar här blir i stor utsträckning ofrånkomligen en upprepning av det svar jag redan har lämnat. Vad beträffar herr Olssons första fråga, om kriterierna är uppfyllda eller inte, så delade jag i interpellationssvaret upp kriterierna i två grupper. Det jag kallade för minimikraven, som gäller den territoriella suveräniteten och kontrollen, betraktar jag inte som något problem i det östtyska fallet. Den andra gruppen av kriterier är emellertid lika viktig. Vi skall komma ihåg att ett erkännande från en stats sida av en annan icke är en fråga om så att säga en formaljuridisk bedömning utan i sista hand alltid en politisk fråga, en fråga huruvida ett erkännande skulle ha politiskt gynnsamma, negativa eller eventuellt neutrala effekter. Den politiska bedömningen är naturligtvis den centrala frågan, när vi har att ta ställning till om den svenska regeringen skall erkänna Östtyskland eller inte.

Vår slutsats är mycket bestämd och entydig: ett isolerat svenskt erkännande — med isolerat menar jag då självfallet isolerat inom den krets av nationer som det här är fråga om — skulle i nuvarande läge ha negativa effekter på de förhandlingar som är ett väsentligt element i den pågående avspänningspolitiken. Vi anser att vårt handlande här måste bestämmas av de effekter det får på den avspänningspolitik som det i hög grad är ett svenskt intresse att ge allt stöd. Ett svenskt erkännande av Östtyskland i dag skulle ju innebära en förändring i relationen mellan de två förhandlande parterna. Det skulle förändra relationen ensidigt mellan Sverige och den ena av de berörda parterna i förhållande till vad som gäller i dag. Sveriges läge är ett annat än Finlands. Det finska erbjudandet om erkännande var ju riktat till båda de tyska staterna, eftersom Finland i motsats till Sverige inte tidigare har erkänt den västtyska staten. Därför är Sveriges situation i det här fallet inte analog med Finlands.

Den här bedömningen är inte någon särskilt originell svensk bedömning, utan det är en bedömning som delas av andra regeringar, bland andra den franska, vilken president Pompidou vid sin senaste presskonferens gav utomordentligt klart och bestämt uttryck för.

Vi anser också att ett svenskt erkännande skulle — där kommer jag till andra delen av herr Olssons uppföljningsfråga till mig — negativt påverka även utvecklingen inom Förbundsrepubliken. Herr Olsson sade att det rimligen borde förhålla sig precis tvärtom. Nej, dess värre, om man så vill, är det inte på det sättet. Jag tror att det är rätt rimligt att i första hand fästa avseende vid den bedömning som den regering gör som är ansvarig för den västtyska politiken i dag. Det är inte uttryck för någon auktoritetstro från den svenska regeringens sida att säga att Willy Brandt bedömer den här situationen bättre och säkrare än vad vi själva gör och vad interpellanten och herr Olsson rimligen kan göra anspråk på att göra. Vår uppfattning bygger också på vad man lätt kan övertyga sig om ifall man själv besöker Förbundsrepubliken och samtalar med de tyska politikerna.

Både effekten på förhållandet mellan parterna i de pågående förhandlingarna och de negativa verkningarna på den västtyska regeringens möjligheter att driva sin politik vidare är avgörande skäl för den svenska regeringen att inte överväga något isolerat svenskt erkännande av Östtysk-

Torsdagen den
28 oktober 1971

*Ang. principerna
för svenskt erkän-
nande av annan
stat, m. m.*

land. Så länge det nuvarande läget råder kommer vi att hålla fast vid den ståndpunkten.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag måste få fråga utrikesministern vad han menar med uttrycket "isolerat svenskt erkännande". Det finns i interpellationssvaret, och han har dessutom upprepat det två gånger här. Mig veterligt har minst 30 stater tidigare erkänt Östtyskland. Utrikesministern sade "den krets av nationer" utan att närmare specificera vad han avsåg. Rör det sig om neutrala nationer, vilket man skulle kunna förmoda eftersom Sverige torde vara ett neutralt land, eller är det någon annan krets av nationer som utrikesministern syftar på?

Utrikesministern anser tydligen att man skall åka till Västtyskland för att få svar på alla frågor. Vad anser man där, hur skall detta skötas, hur skall vi förfara? Endast där kan man få upplysning om hur frågan skall handläggas och hur en uppgörelse skall komma till stånd.

Utrikesministern nämnde Finland och sade att Finland inte tidigare har erkänt någon tysk stat, medan Sverige, neutralt som vanligt, har erkänt Västtyskland och menade att det skulle innebära skilda förutsättningar. Allt talar för att det finns en linje i svensk politik gentemot de tyska staterna, där man erkänner och upprätthåller kontakt med endast den ena parten och anser att den ensam vet hur förhandlingarna skall skötas. Det gäller ju två parter, och det vore rimligt om man även tog kontakt med Tyska demokratiska republiken för att få reda på uppfattningen där om hur förhandlingarna skall skötas.

När det gäller frågan om vad som är känsligt och inte känsligt har det sagts av vår tidigare utrikesminister och av andra företrädare för socialdemokratiska partiet att man skulle negativt påverka och lägga sig i förhandlingarna om man erkände DDR i det här läget. All logik talar för att det inte kan vara så utan måste vara tvärtom, och det har jag tidigare framhållit här. Jag vill då fråga utrikesministern vilken påverkan han anser att det norska stortingets val av fredspristagare i år har på den här frågan. Uppfattas det också som en inblandning? Den främsta motiveeringen till Nobelpriset var ju Willy Brandts politik för en avspänning mellan de två tyska staterna. Detta skulle då också påverka störande, såvitt jag förstår.

En sak som jag tror är mera central berörs i utrikesministerns motivering, framförd i TV häromdagen, att i en erkännandefråga måste hänsyn tas till hur erkännandet påverkar Sveriges förhållande till andra stater. Är det möjligen det som är den viktigaste orsaken till att Sverige inte erkänner en de facto existerande nation, DDR?

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Det som bestämmer ett svenskt erkännande av en annan stat är, för att återigen upprepa det, dels att förhållandena i den stat det gäller uppfyller de krav som Sverige traditionellt ställer som villkor för ett erkännande, dels att antingen – negativt uttryckt – politiska skäl inte talar mot ett erkännande eller – positivt uttryckt – att de politiska effekterna av erkännandet är positiva. Jag har utförligt motiverat varför

vi bedömer det så att ett erkännande av Tyska demokratiska republiken i dagsläget skulle ha negativa verkningar på den politik som vi anser det vara vår ganska självklara uppgift att ge allt möjligt stöd, nämligen Willy Brandts avspänningspolitik. Därför befinner vi oss inte på något sätt i någon motsatsställning till det norska stortinget när det, uppenbarligen utifrån samma bedömningar, valde Willy Brandt till nobelfredspristagare i år.

Det är rätt självklart att en regering bedömer verkningarna av sina handlingar – det vore egendomligt om en regering inte gjorde det. Men det är något helt annat än att säga att den svenska regeringens utrikespolitik skulle bestämmas av andra stater. Naturligtvis har inte det svenska erkännandet av Hanoi bestämts av Hanoi; det har bestämts av den svenska regeringen därför att den ansåg att det skulle ha positiva effekter. I fråga om DDR anser vi att ett erkännande skulle ha negativa verkningar för de krafter i Europa som vi önskar stödja. Det är förklaringen till vårt handlande. Detta hindrar inte att vi, som det står i interpellationssvaret och som jag också sade i FN:s generaldebatt, självfallet ser fram mot den dag då båda de tyska staterna är medlemmar i FN.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Det är uppenbart att utrikesministern och jag har delade meningar i denna fråga, och vi kommer alltså inte längre. Jag vill bara upprepa en fråga: Vad menar utrikesministern med ett isolerat svenskt erkännande med tillägget att det handlar om en krets av nationer? Vad syftar utrikesministern på för krets av nationer? Är det möjligen neutrala nationer eller någon annan krets av nationer?

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Ja, t. ex. Österrike och Schweiz! Om vi skulle erkänna Tyska demokratiska republiken före dessa bägge länder, skulle det naturligtvis ha en helt annan utrikespolitisk betydelse än erkännandena från de stater som herr Olsson åberopat. Detta är inte någon värdering av dessa andra stater. Det är bara fråga om ofrånkomliga fakta i den europeiska politiken.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Om bistånd till Demokratiska republiken Vietnam med anledning av översvämningar

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Takmans* (vpk) den 15 oktober framställda interpellation, nr 161, och anförde:

Herr talman! Herr Takman har frågat vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att ge Demokratiska republiken Vietnam särskilt materiellt bistånd med anledning av de svåra översvämningarna i augusti 1971.

Regeringen är väl informerad om de förhållanden som herr Takman

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971

Om bistånd till Demokratiska republiken Vietnam med anledning av översvämningar

Torsdagen den
28 oktober 1971

Om bistånd till Demokratiska republiken Vietnam med anledning av översvämningar

beskriver.

Regeringen kommer med anledning av översvämningarna att som bistånd till Demokratiska republiken Vietnam anslå 4 miljoner kronor utöver de 25 miljoner kronor om året som nu utgår som humanitärt bistånd. Formerna för den nya insatsen diskuteras för närvarande med de vietnamesiska myndigheterna. Under översvämningarna har stora mängder skolböcker och skrivpapper förstörts av vatten, och den redan tidigare stora pappersbristen har därmed förvärrats. Möjligheterna undersöks därför att i första hand leverera papper utöver de kvantiteter som tidigare förmedlats genom Röda korset.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag är verkligen mycket tacksam för det svar som jag har fått. Ytterligare några ord kanske är motiverade om bakgrunden till den fråga som jag har ställt.

Tyfoner och översvämningar drabbar ofta Sydöstasien med katastrofal verkan. Men det regn som tydligen inom loppet av ett par dygn föll i Nordvietnam nu i augusti tycks ha överträffat alla tidigare regn i modern tid i dessa delar av Indokina. "Aldrig hade Röda flodens vatten stigit så högt", heter det i en rapport i den officiella tidningen Vietnam Courier för den 13 september, och rapporten fortsätter: "Aldrig hade en sådan mobilisering av mänsklig styrka setts i Vietnam för att komma till rätta med den natur som slet sig loss."

Tack vare sitt utomordentligt starka, moderna luftvärnssystem har Nordvietnam undgått den kemiska krigföring som ödelagt praktiskt taget all skog och annan vegetation i stora delar av Sydvietnam och Laos och därmed gjort dessa områden försvarslösa mot naturkatastrofer. Nu, den 23 oktober, drabbades t. ex. de fem nordligaste provinserna av Sydvietnam av en tyfon, som under en natt och några morgontimmar var så våldsam att den, enligt ett UPI-telegram från Saigon den 24 oktober, tvingade t. o. m. de statiska bombplanen av typ B 52 att inställa sina raid. Dessa plan går som bekant på 10 000 meters höjd. I dessa fem provinser av Sydvietnam finns det inte mycket skog eller annan vegetation kvar som skydd mot tyfoner och översvämningar.

I Nordvietnam är situationen en annan. Men de massiva bombningar som under mer än tre år lade nästan hela landet i ruiner kan naturligtvis inte ha varit utan betydelse för översvämningarna nu. De av oss här i riksdagen som rest i Demokratiska republiken Vietnam under och efter dessa bombningar känner till hur deformerad landskapsbilden har blivit. Utefter kusten fanns t. ex. väldiga palmlundar, som måste ha spelat en stor skyddande roll men som reducerades till flis av bomberna från luften och artillerielden från sjunde flottan. Det planmässiga arbetet att bygga ut och förstärka dammsystemen i hela Röda flodens deltaområde har givetvis försenats av kriget. Ett stort antal dammar och fördämningar var för övrigt direkta mål för bombningarna, och många fick svåra skador. Som bekant har bombningarna av Nordvietnam inte upphört ännu. Det bör kanske också nämnas att vattennivån i många av Röda flodens bifloder normalt ligger över de omgivande fälten. Det blir därför mycket svåra följder när vattnet stiger och bryter sig igenom på någon punkt.

Som ett uttryck för den svenska solidariteten med Demokratiska republiken Vietnams folk och regering i kampen mot översvämningarna kunde Svenska kommittén för Vietnam och Vietnamhjälpen redan den 10 september överlämna en check på 100 000 kronor. Men varje sådan solidaritetsyttring blir förstås ytterligt otillräcklig i sak när behoven är så enorma som de är i Vietnam. Jag är därför mycket glad över det svar jag här har fått av utrikesministern. Att regeringen med anledning av översvämningarna kommer att anslå 4 miljoner kronor utöver de 25 miljoner kronor om året som utgår som humanitärt bistånd, detta är just det svar jag hoppades på och som jag oreserverat tackar för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 186—189.

§ 20 Anmälde och bordlades motionen nr 1507 av herr *Johansson* i Holmgården *m. fl.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 124 angående organisation m. m. av försvarets materielverk.

§ 21 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställts, nämligen av

Nr 335 Fru *Normark* (s) till herr kommunikationsministern angående konstruktionen av förarhytten i vissa lastfordon:

Är herr statsrådet beredd att medverka till att sådana bestämmelser utformas för förarhyttens konstruktion i lastfordon av s. k. bulldog-typ att säkerheten förbättras för förare och passagerare?

§ 22 Kammarén åtskildes kl. 16.30.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 115

Torsdagen den
28 oktober 1971
